

ДВАДЕСЕТДЕВЕТА СТАТУСНА КОНФЕРЕНЦИЈА

ХАГ, 23. ОКТОБРА 2007. ГОДИНЕ

Устаните молим.

Међународни кривични суд за бившу Југославију заседа.

Изволите сести.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Молим да се најави предмет.

Секретар: Хвала. Добро јутро, часни суде, ово је предмет ИТ 03-67 ПТ Тужилаштво против Војислава Шешеља.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Захваљујем. Данас је уторак и поздрављам све присутне, поздрављам госпођу Дал, поздрављам господина Шешеља, као и сво особље које нам помаже у нашем раду.

Данашња статусна конференција ће свакако бити последња пре претпретресне конференције, која ће се одржати 6. новембра. Одлучио сам у последњем тренутку да одржимо данашњу статусну конференцију зато што је судница била на располагању, будући да у једном другом предмету нису имали сведока. Данашња статусна конференција ће нам омогућити да коначно завршимо са неколико ствари које још увек нису биле разрешене.

Пре него што се осврнем на сва та питања, желео бих, господине Шешел, да вам изразим саучешће због смрти ваше мајке. Обавештен сам да је она преминула док вам је у посети била ваша супруга и тада сам свом судском саветнику рекао да, уколико затражите привремено пуштање на слободу како бисте отишли на сахрану мајке, што се мене тиче, ја бих удовољио вашем захтеву. То је оно што сам желео да вам кажем и примите моје изразе саучешћа због тог догађаја који се одиграо у вашој породици.

Сада ћу се осврнути на друга питања, која се тичу статусне конференције. Најпре, господине Шешел, јутрос сам открио да сте 17. октобра поднели документ који је заведен у секретаријату у погледу потврде помоћника преминулог Слободана Милошевића и тиме су потврђене одређене сумње у погледу сведока који је сведочио или који је требало да сведочи у предмету Милошевић. У вашем поднеску који сам тек јутрос открио ви објашњавате зашто се противите да се примени правило 92 тер. Изненађује ме ваша аргументација и имам утисак да ви не схватате који је принцип и која је сврха тог правила. Поновићу оно што сам већ рекао јер је могуће да Тужилаштво доведе сведоке на основу правила 92 тер.

Процедура правила 92 тер је следећа. Након што сведок да писану изјаву, тужилац може да затражи да се примени правило 92 тер тако што ће затражити да се писана изјава усвоји у спис, али заједно са фазом унакрсног испитивања, што значи да оптуженом, а у овом предмету то сте ви, неће бити нанета никаква штета јер имате право да унакрсно испитате сведока о ономе што је написмено изјавио. Својим питањима ви можете још и да оспорите његову веродостојност уколико сматрате да сведок није веродостојан у ономе што је изјавио. Процедура 92 тер не значи да се аутоматски изјава усваја у спис без унакрсног испитивања. У сваком случају добиће се унакрсно испитивање. Разлог зашто је та процедура интересантна је тај да се тиме штеди на времену јер уместо да тужилац поставља питања за која бисмо одговоре пронашли у изјави, тужилац сведока само пита, уколико би му поставио иста питања, да ли би одговорио на исти начин на који је одговорио у својој писаној изјави. И сведок онда каже – да. Тиме је то завршено. Дакле, све се брзо одвија. Јер, испитивање Тужилаштва је веома кратко. Тужилац само пита да ли би сведок на исти начин одговорио на та питања и под два, пита га да ли има евентуалних промена на које би желео да укаже у изјави. Тужилац може да затражи од сведока да прецизира

неке своје одговоре и тужилац може да му предочи и неке документе. Међутим, када је реч о унакрсном испитивању, време трајања унакрсног испитивања се не мења, јер тај сведок се налази на списку 65 тер и уколико је, рецимо, тужилац предвидео да испитује током два сата, а из неког разлога тужилац тог сведока који је требало да сведочи уживо у судници, уколико га пребаци на сведока по правилу 92 тер, онда тужилац неће искористити два сата већ само двадесет или двадесет пет минута. Међутим, одбрана и даље има на располагању два сата. Ви ћете и даље имати два сата.

То сам хтео да вам кажем јер сам у вашем поднеску видео да имате извесне бојазни и мислим да су оне неутемељене, зато што је то процедура коју нисте у потпуности схватили. Том процедуром су потпуно гарантована ваша права јер можете да испитујете и тек на крају унакрсног испитивања, на захтев Тужилаштва, и уколико буде евентуалних приговора одбране, тек онда ће писана изјава бити усвојена у целини, или делимично или одбачена. Дакле, пре унакрсног испитивања писана изјава се неће усвојити у спис. Усвајање изјаве на основу правила 92 тер се обавља тек након унакрсног испитивања и након што је Веће саслушало ваше примедбе.

Господине Шешељ, то сам хтео да вам кажем с тим у вези. То је једно питање које вас већ извесно време брине. Схватам да сте били забринути али ваше бојазни нису биле оправдане јер ћете имати унакрсно испитивање, а 92 тер се не може вршити без присуства сведока и без вашег унакрсног испитивања. Уколико желите нешто да кажете, изволите.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, ја веома ценим ваше инсистирање на уштеди времена у овом процесу, али уштеда времена не може се остваривати на уштрб мојих процесних права. Тужилаштво је за ових пет година много штедело време и сада се нашло у временском теснацу. Ја нисам крив због тог временског теснаца. С обзиром да изјаве под 92 тер не пише сведок него пише тужилац, или истражитељ оптужбе, онда нема смисла да ја унакрсно испитујем тог наводног сведока. Имало би много смисла да поводом те изјаве унакрсно испитујем тужиоца или истражитеља оптужбе. Овде ће у судници да се појави нека мумија, неки зомби који ће непрекидно потврђивати да је изјава његова а неће имати ни појма о садржају изјаве, а уз то ће му још неко преко слушалица диктирати како да одговори на моја питања. То једноставно нема смисла. Главни разлог што се ја супротстављам увођењу сведока под 92 тер и 92 кватер је тај што су правила 92 тер и 92 кватер унешена у Правилник прошле године, а ја сам овде од 24. фебруара 2003. године.

На прошлој статусној конференцији сам вам цитирао одредбу Римског статута Међународног кривичног суда према коме се процесна правила на моју штету не могу ретроактивно мењати и ја се тога придржавам. Правило 92 тер и 92 кватер немогуће је применити и у англосаксонском и у континенталном праву. Ни у једном правном систему, ни у једном доминантном правном систему нема места за такво понашање. Али уколико ви на томе инсистирате, наравно, ја немам могућности да вас спречим. А ви онда имате могућност да направите максималну уштеду времена. Можете све сведоке оптужбе прихватити под 92 тер и 92 кватер. Ја ћу одбити да било кога унакрсно испитујем. Ви овај процес можете завршити до 15. новембра, најкасније до краја новембра. То вам је онда максимална уштеда времена уз моју сарадњу. Ја на тај начин максимално сарађујем. Ја такве сведоке нећу испитивати, а ви на основу изјава које пише тужилац донесите пресуду. Ја мислим за историју међународног кривичног права да би тај преседан имао веома, веома великог значаја. Ја вам гарантујем да би се у наредних 300, 400 година то цитирало и у уџбеницима међународног кривичног права и у научним и стручним текстовима.

С обзиром да сам вам показао на основу изјава правних саветника Слободана Милошевића да су моје сумње оправдане, могу да вас обавестим да је и трећи правни саветник, Зденко Томановић, обећао да ће и сам написати изјаву о том, мада се није затекао у Београду па то није

било могуће да благовремено уради, како бих уз овај поднесак и његову изјаву приложио. Ја ћу то, надам се, урадити накнадно.

Ваше је да овде добро процените и да одлучите како год ви одлучите, ја ћу вашу одлуку поштовати, али је не морам сасвим спроводити. Ја ћу је утолико поштовати што ћу наставити да учествујем у процесу и што ћу овде мирно гледати дефиле таквих сведока. Ови под 92 кватер не могу ни да дефилију, па наводне њихове изјаве нећемо моћи ни да утврдимо да су они те изјаве икада дали. А имамо искуство у другим процесима да многи од таквих сведока немају појма шта стоји у њиховој изјави. Процес може врло брзо, брзо да се заврши и ја нећу ништа са своје стране учинити да успорим тај брзи завршетак. А ви урадите како год желите.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, саслушао сам вас. Разумем шта кажете. Није ми намера да се усвајају изјаве по правилу 93 тер без унакрсног испитивања. Међутим, мора да се до детаља о овоме говори јер сте указали на нешто услед чега би могло доћи до забуне код оних који не разумеју процедуру на овом суду. Рекли сте с правом да се писане изјаве пишу на енглеском и потписује их сведок и ви кажете, а ту можда нисте у праву ви кажете да писана изјава у суштини одражава оно што је рекао истражитељ, а не оно што је рекао сведок. Потребно је да вам саопштим неколико коментара с тим у вези. Као што вам је познато, процедура на овом суду је мешавина комон ло система и континенталног система. У вашој и мојој земљи истражна процедура се обавља под контролом судије. Међутим, овде то није случај. Истражна фаза се води искључиво под контролом Тужилаштва. Шта се дешава? Када имамо неког сведока који говори БХС, сведок се састане са истражитељем Тужилаштва, а то је обично бивши полицајац из неке од држава света и понекад током разговора присутан је и представник Тужилаштва, који такође поставља питања понекад. Дакле, води се разговор између сведока и Тужилаштва. Тај разговор може трајати понекад данима. Често се дешава да је разговор трајао два, три, четири, пет дана.

Након тог разговора, који је снимљен, шта се дешава. Истражитељ пише писану изјаву која би требало да садржи речи сведока, односно одговоре сведока на питања истражитеља. Понекад та изјава има више страница, понекад има десетак страница, понекад је краћа. Сведок потписује тај документ, који је написан на енглеском, а превод на БХС се касније ради, а понекад истовремено. Када документ има више страница, превод је касније. Но, у сваком случају, у тренутку када сведок потписује документ, требало би да сведок на свом језику зна шта се налази у том документу. Јер, сведок има на располагању преводиоца тако да, када потписује документ, сведок зна који је садржај документа. Рећи да је потписао а да је истражитељ нешто касније додао неке параграфе, а чини се да тако пише у вашем поднеску када је реч о изјави господина Ракића, мене тако нешто изненађује. Јер, чини се да господин Ракић каже да је било десетак сведока у предмету Милошевић који су рекли да је било неких ствари које су истражитељи додали у односу на оно што су они лично изјавили. Ја лично не могу то да проверим будући да немам под очима писану изјаву и транскрипт разговора односно испитивања, унакрсног испитивања које је водио господин Милошевић, али у свом писму господин Ракић, чини се, каже да је тако било. У случају да је то тачно, али кажем „у случају“ дакле, ово је хипотетички гледано, када се води унакрсно испитивање, будући да сте ви овде, пред очима имате писану изјаву и можете својим питањима рећи сведоку – па у четвртом пасусу сте рекли то и то, да ли сте то заиста рекли, и тако даље. И онда ће сведок рећи – да, рекао сам, или – не нисам рекао и изненађен сам да тако нешто видим у изјави.

Зато је важно унакрсно испитивање, јер на основу унакрсног испитивања ви можете постављати питања која се темеље на писаној изјави. Уколико се испостави да је сведок рекао – не, ја никада тако нешто нисам рекао, то је дописано, то је дописао истражитељ, судије у том случају могу да доведу истражитеља и да затраже од њега објашњења. Јер то би значило да је нешто кривотворено. Ово вам говорим зато да бих вам рекао да унакрсно испитивање на основу правила

92 тер омогућује оптуженом, уколико оптужени сумња у садржај писане изјаве, да постави питања која год жели како би истина избила на видело. Међутим, две особе које су указале на извесну сумњу чини се да указују на то да је током унакрсног испитивања оптужени односно оптужба сведоку суфлирала одговоре након што је вођено унакрсно испитивање. Ја сам вам прошли пут рекао да, технички гледано, мени се то чини немогуће, али да сумње те две особе могле би значити да се током суђења води разговор.

Можда вам је ово познато, али рећи ћу. Пре него што се сведок доведе у судницу, пракса суда је онаква каква јесте, а то је да Тужилаштво може да се састане са сведоком пре почетка сведочења, тако да се Тужилаштво и сведок састану дан или два дана раније, како би припремили саслушање. Свакако можемо претпоставити да током тог припремног разговора тужилац каже сведоку – постављају вам питања на основу писане изјаве коју сте потписали и молим да одговорите на моја питања као што сте већ одговорили пре неколико година. Можда је то разлог зашто ви мислите да сведок одговара на већ унапред припремљена питања али заправо одговори су већ уврштени у писаној изјави. Понекад се само добију одговори који нису били дати када је давана изјава. У том случају то може привући вашу пажњу и током унакрсног испитивања ви можете постављати нека конкретна питања с тим у вези. До сада сам заиста приказивао појединости, детаље те процедуре како бих вам објаснио како се ствари одвијају. Ја сам један од судија на овом суду који већ четири године непрестано заседа у већима у више предмета, тако да ми је позната пракса и оно што вам кажем је резиме догађаја који су се одиграли преда мном а то је све у складу са Правилником и праксом овог суда.

Тачно је да је суд могао да забрани састајање између сведока и Тужилаштва пре почетка саслушања у судници. То није урађено. Можемо жалити због тога, али то није урађено, тако да морамо прихватити ствари онакве какве јесу. Али и ви, господине Шешељ, када будете доводили властите сведоке, ви ћете са својим сведоком моћи да разговарате пре почетка сведочења у судници и с њиме ћете разговарати о питањима која ћете му постављати и у складу са одговорима које ће вам саопштити током припремног разговора ви ћете касније њега испитивати. Ова процедура коју води Тужилаштво је процедура коју и оптужени има на располагању. Дакле, и ви можете на исти начин да поступите. Да ли желите нешто да кажете, господине Шешељ?

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, ја потпуно разумем да је ова процедура, процедура на овоме суду мешавина елемената англосаксонског и континенталног правног система. Али, ово што се уводи правилном 92 тер није резултат те мешавине него нешто што је вештачки прикопчано тој мешавини – 92 тер не постоји ни у англосаксонском ни у континенталном правном систему. То нигде у цивилизованом свету не постоји. Нисам сигуран да је постојало и код Стаљина и код Хитлера. Ви још нисте одговорили на моју главну примедбу. Ја овде немам правне сигурности. Ја сам 24. фебруара 2003. године дошао у Хаг, неколико дана по подизању оптужнице, уверен да ћу бар толику правну сигурност имати да се процесна правила након подизања оптужнице не могу мењати на моју штету. А сада се види да немам никакве правне сигурности јер се процесна правила непрекидно мењају на моју штету, а овај 92 тер је најфлагрантнији пример мењања процесних правила на штету оптуженог. То је ретроактивно мењање.

Ја нисам присуствовао испитивању ниједног сведока оптужбе ни сачињавању његове изјаве и зато је све то дисквалификовано унапред. Тамо где ја нисам био присутан или мој представник, евентуални бранилац, ништа не важи пред судом. Само она изјава која је дата, ви знате, постоји могућност, и по овом правилнику, ванпретресног узимања изјаве, то је могуће само онда ако је и одбрана присутна, или јој је омогућено да присуствује, па није хтела да буде присутна. Кад год се изјава узме без присуства одбране, она не може да се уврсти у судски спис. Поготово, ви рекосте то су неки полицајци пензионисани или активни који су узимали изјаве. У мојој земљи изјава коју узме полицајац без присуства адвоката не може никако да се уврсти у

судски спис. Оно што пишу полицајци, то апсолутно за суд нема никакве вредности. Тако је и у вашој земљи, убеђен сам, а слично је и у англосаксонском правном систему. Тамо мора да се сведочи у судници, усмено сведок мора да каже све што има.

Пошто ми овде не обезбеђујете правну сигурност, ви урадите како год желите, али ја тиме да се бавим онда нећу. Ја ћу сарађивати утолико што ћу бити присутан таквим вашим радњама, али нећу вам толики облик сарадње пружити да глумим унакрсно испитивање таквог сведока. Ја могу само унакрсно да испитујем тужиоца поводом такве изјаве. Али ево, узмите све, сви сведоци нека дају изјаве под 92 тер и брзо завршите процес. Одмах можете завршити, до краја године све је готово. Али немојте ми онда рећи да сам имао правну сигурност. Правне сигурности немам.

Одговорите ми, молим вас, на моју кључну примедбу, на моје позивање на одредбу Римског статута Међународног кривичног суда да се процесна правила ретроактивно не могу мењати на штету оптуженог. Само ми на то питање, молим вас најљубазније, одговорите. Само ме интересује ваше мишљење поводом тог проблема.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Ви имате право када кажете да се Правилник мења и да су одредбе које су у Правилнику измењене и да се то чини и ретроактивно. Свакако имате право када то кажете и то се заиста тако и одвија. Ви једнако добро као и ја знате да су неке ствари измењене по одлуци судаца и да је то ретроактивно ушло и у Правилник и то вреди такође за правило 92 тер. Имате право када кажете да већа ретроактивно примењују те измењене одредбе. Међутим, још једном, како бих вас покушао умирити, иако ми то не успева, но то свакако није разлог да се не позабавимо тим проблемом: правило 92 тер има одређена јамства, и то три јамства. Ја ћу вам то прочитати како бих вам показао да та јамства постоје. Као прво, веће може прихватити делимично или у целости сведочење у облику писане изјаве или транскрипт сведочења сведока. Дакле, већ из те реченице је видљиво да веће мора прегледати ту писану изјаву, будући да је прихвата у целости или делимично.

По правилу се, такође, каже да се то одвија под следећим увјетима – постоје три увјета. Први је да је сведок присутан у судници. Немојте заборавити да сведок мора дати свечану изјаву и он под том изјавом сведочи. Дакле, први увјет – он је присутан. Други увјет: сведока се може унакрсно испитати, као што сам малочас рекао, и он мора одговорати на евентуална питања судаца, што значи да и суци играју одређену улогу. Суци не седе прекржених руку и гледају тениски меч између тужитеља и одбране. Они играју улогу у поступку и можете веровати суцима да ће они прочитати изјаве и да ће постављати питања сведоку. Јер, може се догодити да нити тужитељ нити одбрана нека питања уопће не покрену. Дакле, то је друго јамство. А треће јамство: сведок потврђује да је писана изјава или транскрипт тог разговора точни одраз онога што је он рекао и потврђује да би изјавио управо то исто када би га се поновно испитивало. Дакле, то је треће јамство. Сведоку се поставља питање – када бисте морали одговорати на питања која су вам постављана у изјави, бисте ли одговорили исто? И он под свечаном изјавом коју је дао, каже „да”. Ако каже „не” онда је ствар завршена. Дакле, то је механизам по којем се све одвија.

Ја схваћам да сте ви сумњичави у односу на неке сведоке. То је разлог више, ако постоје такве сумње, да извршите унакрсно испитивање. Дакле, то је додатни разлог да сведоку кажете – ви сте изјавили ово или оно, објасните то. Осим тога, немојте сметнути с ума још нешто, што сам већ казао, та процедура по правилу 92 тер услеђује нормално, након што су сведоци или одређени сведоци *viva voce*. Било би немогуће да би само један или два сведока по правилу 92 тер потврђивали одређене делове оптужнице. Дакле, морају постојати сведоци *viva voce*, а ови сведоци по правилу 92 тер, ја вам то, господине Шешел, могу рећи на основу властитог искуства, у правилу ти сведоци су у највећем броју жртве. Дакле, они говоре о томе што се њима догодило. И врло ретко, иако се то предвиђа у правилу 92 тер (б), ретко по том правилу наступају сведоци да би нешто изјавили о поступању оптуженог. Дакле, то се врло ретко користи. У начелу, то правило примењује се на сведоке који сведоче о основи кривичног дела, дакле, најчешће је реч о жртвама и

они не говоре о изравној одговорности оптуженог. Дакле, то је дух у којем је формулирано то правило.

Морам вам поновно казати да над поступком контролу имају суци. Они ту постављају иста питања као и ви, да ли сведок говори истину, да ли је оно што он каже основано, да ли то има доказну вредност, да ли је сведок веродостојан. Из стога и суци постављају питања како би проверили да ли се евентуално поступањем по правилу 92 тер оптуженом не наноси нека штета. Ја разумем да се ви бојите да би се тиме нешто могло прејудуцирати вама на штету, но морате имати на уму да суци никада не би пристали на поступак у којем би се оптуженом наносила штета. Када би вама била нанесена нека штета, ја бих свакако то зауставио како бих одбранио ваша права. Дакле, то је оно што ми је свакако стало да вам кажем.

Сада ћемо прећи на идућу тему, осим ако ви не желите још нешто рећи. Изволите, господине Шешељ.

Проф. др Војислав Шешељ: Хтео бих три ствари да кажем, господине судијо. Прво, ви сте потврдили да се на овом суду ретроактивно мењају процесна правила, али бих ја желео да од вас чујем да ли ви сматрате да је могуће да се процесна правила ретроактивно мењају на штету оптуженог. То би било суштинско питање. Друго, Тужилаштво је међу сведоцима 92 тер најавило много такозваних инсајдера, не жртава, него инсајдера, саучесника, људи чије су изјаве изнудили претњом да ће и против њих бити подигнута оптужница. Ја вам могу навести примере таквих.

Ви овде поменуште као гаранцију да сведок даје свечану изјаву. Свечана изјава није заклетва. Свечана изјава као појам у српском језику има подсмешљиво значење. То вам је и код Срба, и код Хрвата, и код муслимана. Јер она је везана за период комунистичке диктатуре, када се давала свечана изјава у неким парapolитичким организацијама, на пример у савезу пионира. Баџи у првом разреду основне школе колективно су примани у ту комунистичку организацију и они су давали свечану изјаву да ће бити верни комунистичком диктатору Титу. Будите уверени, ниједном сведоку који овде да свечану изјаву, то није никаква брана да износи лажи. Заклетва би била нешто друго. Човек мора да буде заиста последња хуља да положи заклетву па да лажно сведочи, мада и таквих има много широм света. А свечана изјава, пошто није заклетва, никог пред овим судом никада ни на шта није обавезивала, ја вам то гарантујем, а можете о томе да консултујете људе са наших простора, било Србе, било Хрвате или муслимане, било Албанце, сви ће вам рећи исто, сви ће се подсмешљиво односити према самој институцији свечане изјаве.

Ако ви и даље настојите на томе, ја сам вам рекао свој основни став – можете ви безброј таквих сведока, можете све такве сведоке да овде доведете и да им изјаве уврстите у спис. Ја немам начина да то спречим, нити ћу на било који начин настојати да то спречим, осим на овај на који сам већ покушао. Нећу вам више ни понављати овакве аргументе у будућности. Али такве сведоке ја нећу унакрсно испитивати и нико их не може испитивати у моје име. Ви као судија можете да их испитујете и ваше колеге који буду чланови судског већа, али то за мене није никаква гаранција. Иако ја против вас конкретно не могу ништа лоше да кажем, не могу да кажем да сте некоректни, чак напротив, у досадашњем поступку. Могу да имам примедбе на одређене потезе и имам такве примедбе, и то сте могли видети из мојих последњих поднесака, али не могу никако да кажем да сте били некоректни. Али има примера сасвим другачијих судија.

Ево, поменућу случај судије Молота. Он је овде у судници питао сведока који је сведочио о збивањима у Српској Крајини, ја ћу сада парафразирати, нисам у стању дословно да вам изнесем – зашто се ви Срби из Српске Крајине нисте иселили већ 1990. године, када сте знали да вас тамо Хрвати не воле, па да тако избегнете рат. То је судија Молото учинио у судници. Какве ја гаранције могу имати када се такве судије овде појављују и када такве судије настављају овде да суде. Има читав низ дугих примера. Нема ту никакве гаранције. И зашто бих ја унапред веровао судијама. Ја унапред не верујем судијама, па ако ме некада неки изненади својом коректношћу, то је друга

ствар. Па сам ја запрепашћен, па морам да признам да је то коректно и тако даље. Али начелно ја не верујем никоме. И зашто бих веровао. Ја се трудим да будем интелектуалац у правом смислу речи, а бити интелектуалац значи непрекидно сумњати, сумњати у све постојеће. Подсећам вас на Декартову максиму. Ја само сумњам и моје је право да сумњам. Ја том сумњом доказујем своју егзистенцију. А овде имам итекако основа за сумњу када је реч о сведоцима под 92 тер. Обиље је разлога за такву сумњу. Урадите како год желите, али ја сам вам своје рекао.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Двије примедбе. У вези са оним што је казао мој колега судија Молото, о томе не знам ништа и не знам што је он доиста казао. Но, што се тиче свечане изјаве, ту можда постоји одређена двосмисленост. Свечаном изјавом сведок потврђује оно што је казао, да ће говорити само истину. Након тога му се поставља питање да ли би он на питања једнако одговарао. Дакле, та свечана изјава следи након што је дао заклетву. Што се тиче такозваних сведока-инсајдера, ја ћу вам цитирати правило 6, које у тачци 10. каже следеће: „Измене ступају на снагу седам дана после издавања службеног документа суда који садржи те измене и допуне, али се неће применити на начин који би угрозио права оптуженог или осуђеног или особе ослобођене оптужбе у било ком предмету који је у току”. Дакле, тим правилом 6 (д) конкретизира се све у смислу ретроактивне примене неке измене. Дакле, оптуженом никако тиме не сме бити нанесена штета. А као што сам вам ја малопре казао, потпуно је јасно на основу тога да, ако тужитељ тражи да се примени поступак по правилу 92 тер у вези са неким сведоком, веће би, у случају да то наноси штету оптуженом, то морало одбити. И мени се таква ситуација већ више пута догодила. Ја сам одлучио да сведок мора наступити *viva voce* како би се омогућило да су оптуженом зајамчена његова права. Господине Шешел, морате веровати суцима иако, наравно, суци могу учинити и неку грешку, као што сте казали. Но, када се затражи примена поступка по правилу 92 тер, суци ће свакако проверити да ли је реч о сведоку који може тако сведочити или је реч о сведоку који мора проћи кроз главно испитивање. И то је оно што стоји у правилу 6 (д). Госпођо Дал, изволите.

Тужилац Кристин Дал: Хвала, часни суде. Хтела бих изнети неке примедбе у вези са применом правила 92 тер у овом предмету. Ми ћемо све своје сведоке извести по поступку *viva voce* како бисмо могли време суда користити што је могуће експедитивније. Ми ћемо тражити да се њихова усмена сведочења поткрепе било писаним изјавама или транскриптима по правилу 92 тер. У правилу се не говори о важним или мање важним сведоцима. Јер, сви су сведоци важни. Они своје исказе дају у вези са свим елементима кривичних дела за која се терети оптуженог. Ми се не слажемо са ставом предрасправног суца да писане изјаве ...

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо Дал, можда сте нешто криво схватили. Када кажем да постоје сведоци по правилу 92 тер и да су они по опћем правилу најчешће жртве, при том желим рећи да жртва није сведок који ће изравно сведочити против оптуженог, али један сведок, такозвани инсајдер, нетко је ко је припадао некој војној јединици или паравојној јединици. Ту је реч о једном сведоку сасвим друге природе, јер он је пуно ближи оптуженом него нека жртва. Зато ја чиним разлику. Сви су сведоци важни, но у одређеним ситуацијама постоје сведоци који имају већу тежину. Дакле, то је оно што бих вам желио рећи, можда крећете од погрешне премисе.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, не мислим да сам вас криво схватила. Мислим, уз дужно поштовање, да је реч о томе како треба примењивати правило. Ми ћемо довести све наше сведоке и једноставно ћемо изводити по овом правилу неке сведоке како бисмо уштедели на времену. Али, очекујемо да ће и унакрсно испитивање тих сведока трајати нешто дуже.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Причекајте један тренутак. Изненађен сам оним што сте казали на страници 20, у ретку 10. Ви кажете да ћете довести сведоке. У реду, но да ћете затражити усвајање у спис њихове писане изјаве. Госпођо, када је реч о сведоку *viva voce*, дакле, када се њега испитује у главном испитивању и у унакрсном испитивању, онда се писана

изјава не усваја у спис. Не треба мешати процедуре. Сведок *viva voce* сведок је који долази овамо и његова изјава, писана изјава се не уврштава у спис и ја бих то одбио. Ја вам то већ сада кажем. Али ако се ви одлучите за процедуру по правилу 92 тер, онда се његова писана изјава уврштава у спис. Дакле, то не треба мешати. Када је за једног сведока који ће сведочити *viva voce* предвиђено два сата, следеће главно испитивање је унакрсно испитивање, али писана изјава се неће уврштавати у спис. Ја то још никада нисам видео. Међутим, ако овамо доведете једног сведока за којег ћете рећи да је то сведок по правилу 92 тер, у тој ситуацији може се догодити, кажем, може се догодити да се писана изјава уврштава након његовог исказа, а не прије. Такав је сустав.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, овде смо дошли до озбиљног неспоразума.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Ви се можете са мном не слагати, али то је мој став и ја сам члан већа који је о томе већ јасно говорио. Ни у једном тренутку не може се прихватити да се у спис уврштава писана изјава сведока који сведочи *viva voce*. Ви морате схватити да смо ми овде у поступку који је контрадикторан и главно испитивање и унакрсно испитивање чине доказе а писана изјава се оставља по страни. Међутим, ако ви желите да се у спис уврсти писана изјава, у том тренутку поступаћемо по правилу 92 тер или 92 кватер, уколико је сведок преминуо или не може доћи и тако даље. То је процедура. Нема процедуре да сведок дође, сведочи *viva voce* и да ви након тога затражите уврштавање у спис његове писане изјаве. Зашто? Јер, ако бисте ви овамо довели једног сведока који ће давати свој исказ два, три или четири сата, ви ћете њему постављати питања на основу писане изјаве, али ви се нећете бавити свим што стоји у тој изјави и у том тренутку, оптужени који врши унакрсно испитивање, мора то испитивање вршити на основу питања која сте ви поставили. Ако ви после тога затражите да се та писана изјава уврсти у спис, у њој ће бити и садржај о којем се није разговарало током заседања. И у ове четири године, колико ја овде судим, ја никада нисам допустио уврштавање у спис по овој процедури о којој ви сада говорите.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, поступак према Правилнику не искључује за сведоке који сведоче *viva voce* да се ни на који начин не бавимо њиховом писаном изјавом. Ја ту не говорим о редундантним деловима те изјаве, али ја имам ограничено време у судници и морам то своје испитивање водити по властитом нахођењу, а оптужени може унакрсно испитивати по властитом нахођењу и по писаној изјави. Зато се писана изјава и обелодањује пре доласка сведока и тај поступак се следи у сваком поступку пред овим судом, за који ја знам.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Ја не знам где се то тако ради, али морам вам рећи, што се мене тиче, да ја никада такву процедуру нисам видео. Долази сведок, тужитељ поставља питања у главном испитивању, одбрана унакрсно испитује, предочавају се докази или доказни предлози сведоку и онда се то уврштава или не у спис. Али ја никада нисам видео, осим по правилу 92 тер, да тужитељ тражи за сведока изван те процедуре да се уврштава у спис његова писана изјава. Ја то никада нисам видео. Међутим, оно што се може догодити јесте да оптужени током унакрсног испитивања доведе у питање кредибилитет сведока, и то на основу писане изјаве, како би показао да тај сведок није кредибилан. То сам видео, али ово о чему ви говорите, ја то нисам никада видео. Ви то можете увек да тражите, веће ће то питање размотрити, али ви сада знате мој став. Можда бисмо могли прећи на неку другу тему.

Тужилац Кристин Дал: Ја морам рећи да смо ми поступали до сада увек на овај начин како бисмо ефикасно користили време суда. Ја схваћам да постоје делови изјаве сведока о којима треба усмено говорити и ако ви желите да се докази тужитеља изведу на кредибилан начин у мање од 150 сати, онда ми усмена сведочења морамо поткрепити и писаним изјавама.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, желите ли одговорити на ово што је управо речено или не?

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, прво бих се сложио са вама да се ова наша расправа може сузити на правило 6 (д), које каже да се неће никакве измене и допуне службеног документа суда применити на начин који би угрозио права оптуженог или осуђеног или особе ослобођене оптужбе у било ком предмету који је у току. Овај предмет је у току од фебруара 2003. године. Од дана подизања оптужнице и мог првог појављивања пред судом предмет траје. Дакле, само суђење није почело, али предмет је у току. Надам се да ту нема ништа спорно.

Сада је основно питање да ли ретроактивна примена 92 тер угрожава моја права оптуженог или не угрожава. Ја тврдим да угрожава, јер нисам био присутан када су ти сведоци саслушавани, када им је узимана изјава, нисам могао да чујем да ли је сведоку прећено да ће се против њега подићи оптужница уколико не прихвати да дâ такву изјаву. Нисам био у прилици да чујем да ли му је обећаван новац, стан или кућа у некој страниој држави да би тамо склонио и себе и своју породицу, обећано запослење у некој страниој држави и тако даље. То су све методе којима се служи Тужилаштво у прибављању сведока. И они имају проблем јер су неким сведоцима обећавали запослење у иностранству или новац, па нису обећање одржали и сада ти разочарани сведоци неће да им сведоче. Имају таквих проблема. Ја знам за неколико конкретних случајева. Дакле, ја тврдим да се применом 92 тер угрожавају моја права и моји интереси, а да видимо онда да ли је ваш став да се никако не угрожавају.

Ово што је рекла госпођа Дал, показује да Тужилаштво жели заправо да примени једну мешавину правила саслушања сведока *viva voce* и правила 92 тер. Они би једну нову мешавину, па је сваки сведок и *viva voce*, малко *viva voce*, и сваки је под 92 тер. То они желе да раде. То се види из ових њихових бројних захтева. То је сада госпођа Дал овде потврдила. А ја морам унапред знати за сваког сведока да ли је сведок *viva voce*, па је у целини *viva voce*, или је сведок под 92 тер, па је у целини под 92 тер. То они морају да рашчисте пре почетка суђења. И пре него што се сведок појави овде у судници, ја морам знати да ли је он сведок *viva voce* или је сведок 92 тер. Ако је сведок *viva voce*, ја ћу се темељито припремати за његово унакрсно испитивање, ако је сведок 92 тер онда ћу једноставно игнорисати његово сведочење. Међутим, ако ће сви сведоци бити мешавина 92 тер и *viva voce*, онда се овде појављује нови, стравичан проблем. Ја се надам да ви таквим њиховим намерама нећете овде удовољити, да пред таквим захтевима нећете попустити. То би онда било нешто најстрашније, нешто што ни ја до сада нисам могао да замислим, иако свака апокалиптична визија може до мог мозга да допре, начелно.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо Дал, требало би да вас упитам следеће, али нисам стигао. Када доведете сведока, није битно ког сведока, ваше колеге обично поступају на следећи начин. Они унапред обавесте одбрану (у овом случају биће потребно обавестити господина Шешеља, који се сам брани) о томе да сведок сведочи *viva voce* или пак да је сведок по правилу 92 тер. Тако поступају све ваше колеге. Да ли ви намеравате да исто тако поступите или не?

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, не слажем се са изјавом да моје колеге на било који начин етикетају сведоке. Ми већ имамо више од шездесет захтева за усвајање у спис написмених изјава. Ја то знам, зато што сам погледала колико их је, тачно их 64, а има и још неколико поднесака који се односе на правило 92 кватер. Сви наши сведоци ће доћи на суд и ми ћемо тражити да се додатни докази написмено усвоје како би то било прилог ономе што су уживо изјавили у судници. Можда ће због ефикасног коришћења судница њихово испитивање бити ограничено и можда ће бити само „да ли је то ваша изјава“, „да ли бисте данас под заклетвом на исти начин одговорили као и када сте давали ове одговоре?“ Ми ћемо унапред обелоданити њихове изјаве, релевантне доказне предмете које ћемо предочити посредством тих сведока и следићемо образац који је већ наведен у 64 поднеска који су поднети већу. Претпретресно веће није донело ниједну одлуку по тим поднесцима и с обзиром на изражену жељу господина Шешеља да унакрсно испитује сведоке, ми нећемо поступати на основу правила 92 бис а то је да

прихватамо изјаву по правилу 92 бис уместо усменог сведочења у судници. Правилник у потпуности дозвољава да се сведочења обављају *viva voce* и да се осим тога додатни докази сведока предочавају написмено. И тако ћемо...

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду, примио сам к знању шта сте рекли. Моје колеге ће размотрити то питање, можда ћемо се вратити на то током претпретресне конференције. Услед тога треба да говоримо о саставу већа.

Господине Шешел, ја сам до сада увек био у потпуности транспарентан и такав ћу и наставити да будем. Биће образовано веће тако да се 6. новембра одржи претпретресна конференција, а 7. и 8. новембра ће Тужилаштво, односно госпођа Дал дати уводну реч, а ви ћете, господине Шешел, 8. новембра дати своју уводну реч. Који ће бити састав већа? Председник суда се обратио генералном секретару Уједињених нација како би двоје судија ад литем били именовани. Они су тренутно у саставу већа у предмету Делић. Председник суда је затражио да те судије буду именоване 15. октобра. Већ је прошао 15. октобар али још увек нисмо добили одговор генералног секретара Уједињених нација. Но, у сваком случају, добићемо одговор једног дана и онда ћемо имати веће. Ја ћу бити председник тог већа почев од 6. новембра.

Као што сам вам рекао прошлог пута, нажалост, имамо више предмета а само три суднице. Морао сам да се борим да та три дана 6, 7, и 8. новембар буду дани када ћемо заседати било у судници број 1 или број 3. Е сада, када је реч о осталим данима након 8. новембра, за сада нисмо апсолутно сигурни, али теоретски гледано, могли бисмо да саслушамо прве сведоке у уторак 4. децембра, затим 5. децембра, па у четвртак 6. децембра. Затим ћемо радити у уторак 11. децембра, среду 12. децембра, у четвртак 13. децембра. Затим ћемо наставити у јануару након судске паузе. Оно што је такорећи апсолутно сигурно, то је да 11, 12. и 13. децембра, 4, 5. и 6. децембра све још увек није сигурно, на стенд бају је, јер је могуће да један од судија ад литем буде заузет због обавеза у једном другом предмету. Но, у Правилнику постоји могућност да, у случају када је неки од судија одсутан из оправданих разлога, поступак може да се настави, а да је у већу само двоје судија. Дакле, није потребно да сво троје судија буду присутни. Тако се дешавало, на пример, и у предмету против Слободана Милошевића. Дешавало се да у већу имамо само двоје судија. Наравно, председавајући судија мора да обавести оног судију који није био присутан шта се десило током претреса. Судија мора да прочита транскрипт и све релевантне документе о којима се говорило током претреса. Дакле, Тужилаштво може да предвиди да већ 4. децембра можемо саслушати првог сведока.

Стога, госпођо Дал, желео бих да вам скренем пажњу на следећи проблем. У потпуности се то тиче само вас, али ипак морам да интервенишем. Као што вам је познато, имаћемо само три дана рада током недеље. Најпре, господин Шешел је то тражио како би могао да се брани, али за то постоји још један разлог, а то је да ја заседам у једном другом предмету, тако да нећу моћи имати десет заседања у два предмета, па је потпуно прихватљиво да имамо мањи број заседања, тако да ћемо моћи да радимо само током три дана недељно. Мени је јасно да ће то бити уторком, средом и четвртком.

Проблем са којим смо суочени је следећи. Уколико доведете сведока који треба да сведочи током два дана, а ви га доведете у четвртак, то значи да ће сведок морати да остане овде и у петак, суботу и недељу и понедељак. Значи, четири дана ће чекати. Током четири дана треба му платити хотел, дневнице и тако даље. Како бисмо то избегли, мораћете узети у обзир чињеницу да морате током та три дана доводити сведоке тако да нисте обавезни, односно да сведоци не морају да остају дуже. Ако имате, рецимо, сведока који треба да сведочи током два дана, а онда трећег дана доведете сведока који ће сведочити само један дан или пак доведете сведока који ће сведочити током три дана, али ако за та три дана доведете два сведока, од којих један треба да сведочи два дана, а други такође два дана, онда ће свакако доћи до тога да сведок мора да остане да чека.

Схватам да је ово тешка ситуација, али будући да радите у Тужилаштву, ви можете узети у обзир све ове податке и избећи да сведок остаје овде данима да чека, а то свакако и пуно кошта. Чини ми се да није немогуће, када је реч о неким сведоцима, да се организујете тако да током недеље од три дана имате једног сведока који сведочи два дана, а други један дан. Могуће да ће неки сведоци сведочити само један дан. У том случају ћете имати три сведока. Но, у сваком случају, ја сам схватио, а ви сте већ и показали да не желите да се губи време и да желите да будете ефикасни, што значи да током једног претреса, током једног дана рада имамо четири сата, када се одбије време које се троши на процедурална питања. Током четири сата тужилац за главно испитивање има два сата, а одбрана за унакрсно испитивање има два сата. Дакле, ствари се могу тако одиграти. А два сата је већ пуно за једног сведока. Што значи да ћете моћи током једне недеље да имате три сведока под условом да испитивање сведока не траје више од два сата, јер ако ви испитујете више од два сата, и господин Шешел ће имати више од два сата. Уколико вам за неког сведока треба три или четири сата, господин Шешел ће имати исто толико времена на располагању.

На вама је да пазите на то и у мери у којој је то могуће ја ћу моћи заједно са својим колегама да вам дам смернице у томе, али оно што би било катастрофално, било би да у четвртак завршимо са радом и кажемо сведоку – па мораћете, господине сведоче, да чекате до следећег уторка. Мудро би било поступити да током једне недеље, уколико имате сведока који треба да сведочи два дана, да он почне већ у уторак, да сведочи уторак и среду, а да следећи сведок буде у четвртак, а не да онај који сведочи два дана почиње последњег дана рада у недељи. Но, то вам је познато, јасно. Желео сам да вам скренем пажњу на то, имајући на уму да је то веома компликовано јер морате узети у обзир да ли је сведок вама на располагању током тих дана, какав је распоред рада у судници и тако даље. Но, свакако ћемо имати прилике да се вратимо на ово питање.

Малочас сте говорили о 150 сати. Ја не знам која ће бити одлука мојих колега и мене током претпретресне конференције, да ли ћемо вам дати 150 сати или 120 сати, ја не могу то сада да вам кажем, јер је то одлука која мора бити донета од стране троје судија. Биће потребно да и моје колеге о томе размисле, али а priori чини ми се да ваш захтев није непримерен но, јасно је да, уколико имате 150 или 120 сати, господин Шешел ће имати исто толико сати на располагању јер се поштује једнакост страна у поступку. Судије ће сабрати колико ће бити потребно сати на основу табеле по правилу 65 тер и онда ће видети да ли је потребно смањити или повећати број сати који су на располагању.

Но, одмах да кажем да би први квартал 2008. године требало да искористимо за извођење доказа Тужилаштва, и почети извођење доказа одбране господина Шешела. Оставимо по страни правило 89 бис, након што у августу будемо имали судску паузу. Дакле, његово извођење доказа ће почети крајем августа и трајати током последњих месеци 2008. и можда током првог квартала 2009. године. Дакле, тако ће се ствари одвијати, али свакако ћемо о томе поново говорити током претпретресне конференције. И моје колеге ће морати да донесу одлуку о том питању. И вама је познато, као и мени, да је могуће да понекад већа смање број сати, тако да онда Тужилаштво није задовољно и затражи да се преиспита одлука или пак траже дозволу да уложи жалбу, а након тога Жалбено веће доноси одлуку о томе да ли је првостепено веће правилно искористило своје дискреционо право и да ли је направило грешку или не. Тако ће се све одвијати у случају да ви оспорите нашу одлуку. Но, будите уверени да је Веће број 1 одредило да ће Тужилаштво имати 81 сат на располагању, осим уколико се варам, али чини ми се да је то била одлука тог већа. То сам хтео да кажем када је реч о саставу већа и чим председник суда добије одговор генералног секретара Уједињених нација, председник суда ће донети налог о саставу већа и господин Шешел ће бити обавештен одмах о саставу већа, како би био упознат које ће судије заседати у већу.

Имамо још десет минута пре паузе. Изволите, господине Шешел.

Проф. др Војислав Шешељ: Мени неће требати 10 минута, господине судијо. Ја се, прво, начелно дивим вашим колегама, ад литем судијама, који још нису именовани, можда ће ускоро бити именовани, а који су у стању за мање од месец дана да се упознају са досадашњим списом овог предмета и тако буду спремни за суђење. Али то је њихова ствар, остаје ово само као моја начелна примедба и изненађење и дивљење. Али бих вам скренуо пажњу на то да неке друге процесне претпоставке нису испуњене. Ви сте донели одлуку да се имена одређеног броја заштићених сведока мени обелодане 30 дана до почетка суђења. То није урађено. По мом мишљењу, ви би сада требало одређену санкцију да примените према заступнику оптужбе. Санкција би се могла састојати у томе да им забраните извођење тих сведока јер нису испунили основни налог, да њихова имена буду обелодањена месец дана пре почетка суђења. Ја не знам каква би друга санкција била могућа, а да то не буде на штету мојих процесних права.

Затим, нису ми још обелодањени сви докази, посебно поверљиви докази. Чак и неки извештаји вештака. Ви се сећате одлуке да ми се поверљиви део извештаја вештака Туненса обелодани 30 дана пред почетак процеса. То није урађено. Они су, додуше, обелоданили неки трећи део извештаја тог вештака недавно, али ми нису поверљиви и раније изостављени део његовог извештаја обелоданили. И није ми испоручен материјал по правилу 68.1. Тужилаштво је само признало у једном свом документу у јуну месецу да треба да ми испоручи 400.000 страна које су раније покушали да ми уруче у електронском формату или на енглеском језику, а још до сада то нису урадили. Још увек ми Тужилаштво испоручује неке доказе искључиво на енглеском језику. Негде ми испоручује празне кошуљице, отприлике 150 таквих има по једној испоруци, а негде је и само рекло да одлаже обелодањивање доказа и таквих има већ поприличан број, неколико стотина, а још их нису обелоданили. Дакле, тај посао уопште није завршен. Ја не знам да ли ви можете у таквим условима почети процес. Што се мене тиче, ја стојим на располагању сутра да га почнете, нећу ништа учинити да се супротставим, али вам скрећем пажњу да Тужилаштво није испунило са своје стране основне процесне претпоставке за почетак.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, говорили сте о више ствари о којима ћу касније говорити, али бих желео да се у ових неколико минута осврнем на једно од питања која сте споменули. Шеснаестог октобра ове године донео сам одлуку о захтеву Тужилаштва да се преиспита одлука у погледу усвајања заштитних мера. Ја нећу сада говорити о садржају те одлуке о заштитним мерама, јер је то поверљива одлука, али, у тој одлуци донео сам одлуку у погледу тога како треба схватати 30 дана пре почетка суђења. У тој одлуци навео сам да та реченица треба да се схвати као 30 дана пре дана када почиње извођење доказа Тужилаштва. Извођење доказа Тужилаштва ће бити 4. децембра. Значи извођење доказа Тужилаштва почиње 4. децембра а рок од 30 дана значи да Тужилаштво има обавезу да вам тај списак обелодани најкасније 4. новембра. Дакле, још увек није 4. новембар. Будући да је то одлука која је недавно донета, сигурно нисте још увек добили превод одлуке. У одлуци сам, дакле, говорио о том питању рока од 30 дана. Мораћете да имате 30 дана на располагању пре доласка првог сведока, мораћете имати на располагању списак тих заштићених сведока чија вам имена још увек нису позната као и друге њихове податке. О томе сам говорио у одлуци од 16. октобра 2007. године, у којој тачно наводим како треба схватити рок од 30 дана. Значи, то је пре доласка првог сведока. Уколико којим случајем не будемо заседали 4. децембра, тај рок ће бити померен, наравно, али за сада могу да вам кажем да ћемо 4. децембра радити јер ће судије до тада бити именоване.

Током још неколико секунди које имам – ви сте изразили дивљење зато што ће судије ад литем у року од неколико дана моћи да се упознају са целокупним предметом. Господине Шешељ, треба да вам кажем да, у складу са правилом 65 тер (л), ја сам за њих припремио извештај који морам да им поднесем. Тај извештај је већ спреман, потребно је само да наведем имена судија и да га потпишем. У извештају ће моје колеге бити обавештене о целокупном поступку који се одвијао у овом предмету, о свим одлукама које су донете, односно говорићу о статусним конференцијама, о изменама оптужнице, о прелиминарним поднесцима, о специјалној одбрани, затим о

споразумима, о чињеницама, затим о финансирању одбране. Затим, о обелодањивању докумената, о заштитним мерама, о транскрипту изјава по правилу 92 бис, тер и кватер. Затим, о питању непоштовања суда. Затим све што се односи на вођење поступка, превођење докумената, превозење докумената, коришћење електронске суднице и тако даље. Значи, судије ће имати извештај на основу ког ће бити упознати са целокупним предметом и након што прочитају извештај, судије ће у потпуности бити оперативне. То сам желео да вам кажем. Сада је 10.30 имаћемо паузу од 20 минута.

Устаните, молим.

(пауза)

Устаните, молим.

Изволите сести.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Настављамо са заседањем. Господине Шешељ, хтио бих сада покренути тему у вези са вашим сарадницима. Не знам тачно каква је ситуација, хоће ли вам они помагати током одвијања поступка. Јесте ли приопћили тајништву ко је од ваших сарадника одвјетник у Београду? Имате ли неких проблема, да ли је госпођа Рагуш била овде и тако даље. Мени се чинило да вама морају помагати друге особе. Шта ми можете с тим у вези рећи?

Проф. др Војислав Шешељ: Ја морам, господине судијо, пре тога да вам изнесем једну примедбу на основу вашег излагања уочи саме паузе, ако ми то дозволите. То ће бити веома кратко, па бих вам онда одговорио на ово ваше питање.

Као што сам пре шест месеци био искрено изненађен вашим веома коректним приступом процесним проблемима овога предмета на првој статусној конференцији у марту ове године, тако сам сада крајње запрепашћен вашим противправним тумачењем сопствене одлуке. Да сам јуче умро, умро бих у незнању да почетак процеса заправо отпочиње подношењем уводног излагања оптужбе. А сада сте ви то протумачили као да почетак процеса почиње првим даном извођења доказа Тужилаштва. Ја сам морао да вам саопштим ово своје велико запрепашћење, али ви радите како год желите. Моје је да вам кажем и не идем даље.

Моји сарадници неће бити присутни у Хагу приликом одвијања суђења. Они ће бити у Београду, обављаће своје редовне радне обавезе, радиће оно од чега живе, а у слободном времену, колико буду имали слободног времена, помагаће моју одбрану и ја ћу са њима бити у телефонској вези, јер није решено питање финансирања одбране. То питање није решено јер је секретаријат пред мене поставио немогуће услове. Уколико желите, ја бих вам мало шире експлицирао то што секретаријат од мене тражи. Ја не знам да ли сте ви видели, да ли сте имали у рукама писмо секретаријата од 28. септембра ове године, које је на шест густо куцаних страна потписао Мартин Петров, шеф службе за правну помоћ и питања притвора. Из тога можете видети зашто је ваша одлука о финансирању одбране практично непримењива. Од мене се тражи поново да саопштим секретаријату податке о комплетној имовини чланова моје породице. И секретаријат каже – на основу тих података, на основу утврђених укупних прихода и средстава, секретар израчунава, одбија трошкове живота подносиоцеве породице, издржаваних лица за период током којег се процењује да је потребно финансирати подносиоцеву одбрану.

Као прво, тражи се документација о власништву куће моје мајке у којој живи моја породица. Катастарски власнички лист, купопродајни уговор за ту кућу, документацију из које се види да је износ за куповину куће мајка платила сопственим средствима која је зарадила,

наследила или добила и да је обезбедила средства за њено реновирање и проширење. Та кућа је купљена пре 20 година, апсолутно је немогуће прибавити овакву документацију, чак и када бих ја хтео да је прибавим. Знате, 80-тих и 90-тих година приватна куповина некретнина у Србији се одвијала искључиво плаћањем у готовини, без икаквих банковних рачуна, посредништва и тако даље, а порез се није утврђивао на основу пријављене цене него на основу процењивања од стране службених органа. Да ја сада достављам податке како је моја мајка зарадила, наследила или добила новчана средства, то је небулоза и ја нећу тиме да се бавим.

Нешто слично се тражи по питању моје супруге. Јер, према подацима које сам ја дао секретаријату, моја мајка је живела, моја сестра и две тетке и сада живе у кући која је власништво моје супруге. Ми смо се заменили. Пошто ја имам већу породицу, четири сина, супругу, снају и два унука, нама је мајка уступила већу кућу на становање, а моја супруга њој, мојој сестри и њеним двома сестрама, односно трима сестрама, једна је у међувремену умрла, своју мању кућу. Сада они траже документацију из које се види да је износ за куповину куће моја супруга платила сопственим новчаним средствима која је добила од свога оца, уз новчану помоћ моје сестре, да је обезбедила средства за њено реновирање и проширење и тако даље. Па мени моја супруга такве податке није хтела да даје ни када сам био у Београду, а камо ли сада, када већ пет година нисам у Београду. Овде се износе нетачни подаци. Кућа у којој ја живим има 300 м², 12 пута 10 метара у основи. То је око 300 квадрата корисног простора, али они су обрачунали и две гараже у подруму и велике терасе око куће као да је и то стамбени простор, па су срачунали 437 квадратних метара.

Даље, ја сада више немам ниједно моторно возило. Имао сам два возила. Једно је било „тојота“ из 1990. године а друго „волво“ из 1995. године. „Тојота“ одавно није у возном стању, а „волво“ је мој син продао јер му је требао новац за издржавање породице. Они сада траже да им доставим податке каква возила поседују остали чланови домаћинства. Моја супруга је у међувремену купила неки ауто, али не мислите ваљда да ће она мени сада достављати податке о томе да бих ја обавестио Тужилаштво. Неће.

Онда, траже податке, да вам сада то скратим, да не идем у све детаље, пошто сам обавестио својевремено суд. Када су ми први пут наметнули стенд бај адвоката, извесног Александра Лазаревића из Београда, ја сам тада ангажовао истражитеље који су ми истражили и његове породичне податке и начин ангажовања да бих таквог наметнутог адвоката овде у судници дисквалификовао. Ја сам то тако успешно урадио да је он сам поднео захтев да буде разрешен, тврдећи да ће ме тужити јер постоји сукоб интереса. Чим је разрешен, није му пало на памет да против мене подноси тужбу. Ја сам (...) ни коштало пуних 20. 000 евра, али ја сам цифру мало заокружио. Али да је нешто коштало, сигурно је коштало. Да је нешто морало да се плати, сигурно је морало да се плати.

Ја сам све податке о мојој имовини уредно поднео, о имовини чланова породице нећу да подносим и ако ви будете у прилици да прочитате цели овај текст, да вам ја то не бих све до краја интерпретирао, помало је и заморно, видећете да су пред мене постављени немогући услови. Из овога сам ја извукао трајан закључак да од финансирања моје одбране неће бити ништа.

Видите шта још траже. Они знају да су од мог доласка у Хаг објављене 22 моје књиге. Много више је објављено, више од 30 је објављено. Али, те књиге је објавила Српска радикална странка, ја хонорар нисам добио никакав. Странка те књиге углавном дели бесплатно јер је функција тих књига пре свега да се води што темељитија пропаганда против Хашког трибунала. Организују се научни скупови и када се продају, продају се по симболичној цени, по цени мањој од цене коштања. То сва српска јавност зна. А они сада траже потврде о продатим књигама, о стању у магацину и тако даље. Од мене траже чак да им доставим банковне изводе о пословању Комитета за одбрану Војислава Шешеља. Ја сам им такве изводе доставио 2003. или 2004. године, када је то било, и тада сам им доставио детаљно програм рада комитета за моју одбрану. То није комитет који мене брани пред овим Трибуналом, него комитет за моју одбрану у светској јавности. Тамо

сам навео који су задаци тог комитета. Под а) да пред српском и међународном јавношћу раскринкава нелегалност и нелегитимност односно тоталну противправност оснивања и деловања међународног суда за бившу Југославију. То је из мог поднеска секретаријату од 7. децембра 2004. године. То је поднесак број 62.

Затим под б) да правно аргументовано и по свим правилима политичке пропаганде доказује да је овај такозвани суд изразито антисрпског карактера, што се види из националне структуре оптужених и садржаја досадашњих пресуда, поготово оних њихових делова у којима се на крајње тенденциозан и лажан начин интерпретирају опште политичке, историјске околности оружаних сукоба.

Под в) пошто је овде ћирилична ознака, говорим и о учешћу ...ционистичких завереника предвођених Медлин Олбрајт, Ели Визелом, Џорџом Сорошом и тако даље. Под г) да се бори за стриктно поштовање мојих људских права као оптуженог и ухапшеног, која ми бирократски апарат Хашког трибунала уз прећутну подршку његових судских инстанци систематски крши и ускраћује, као и да се у том смислу обраћа релевантним међународним правним и хуманитарним институцијама.

Под д) да организује научне и стручне правничке симпозијуме на којима ће се расправљати о свим аспектима процеса који се против мене води као и правним слабостима, нелогичностима, неутемељености и неодрживости Хашког трибунала као облика угрожавања основних начела међународног права уопште.

Први такав симпозијум је одржан 21. децембра 2003. године и до сада их је било неколико десетина. Више од десет централних у Београду, а по унутрашњости Србије исто већи број.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, све што ми кажете је занимљиво, но, што се тиче питања у вези са доказивањем вашег лошег имовинског стања, ја бих требао извући закључак да ви тајништву нисте доставили документе које је оно од вас затражило, а ви кажете зашто. Једно питање које вам морам поставити, а које вам још нисам поставио. Ваша супруга претпостављам да мора давати неке изјаве у вези са порезом. У тој изјави за порез, да ли се она односи и на вас, дакле, да ли вас она тамо наводи? У сваком случају, према том документу требала би бити видљива ваша финансијска ситуација. Дакле, постоји ли такав документ у вези са вашим супругом?

Проф. др Војислав Шешељ: Прво, документа која поседује моја супруга мени нису доступна и неће ми бити никада доступна осим ако их неко у моје име једног дана насилно одузме од моје супруге. Друго, сва документа званичних државних органа Србије секретаријату стоје на располагању. Дакле, све оно што се води у регистрима некретнина, што се води на банковним рачунима. Ја никада нисам имао ниједан тајни банковни рачун. Сви рачуни које сам имао били су јавни. И они те податке могу да добију од Секретаријата унутрашњих послова, од Министарства финансија, од надлежне пореске службе и тако даље. Ја сам дао податке, све податке о сопственој имовини и ја сам тај посао завршио још пре неколико година. Ово што се од мене сада тражи не тиче се мене лично него се тиче људи чију вољу ја не могу контролисати, па макар били моји најближи сродници. Јер нико од њих није био саучесник у мојим евентуалним ратним злочинима и нису спремни моја супруга и деца да живе под шатором да би продали кућу и тако финансирани моју одбрану. Они на то нису спремни. А друго, кућа по својој квадратури не превазилази минимум који је потребан за становање, није, дакле, луксуз, све и када би хтели то да раде. Секретаријат је све то могао да истражи и верујем да је истражио, али ово писмо није било написано у доброј намери да се проблем реши него да се стави једна препрека која ће бити нерешива.

Ваша интерпретација није тачна. Ја нисам одбио секретаријату да пружим све податке, ја сам секретаријату пружио све податке о својој имовини, али нећу да се упуштам у истраживање имовине других лица, макар били моји најближи сродници и то нико од мене не може да захтева.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Дакле, господине Шешељ, ако сам вас добро схватио, данас, иако је одлука о финансирању донесена пре више месеци, ви још увек не примате никаква средства, односно ваши сурадници нису плаћени, јер они и неће долазити у Хаг. Да ли могу извући тај закључак из овога што кажете?

Проф. др Војислав Шешељ: Можда превод није био сасвим коректан. Јер преводилац је рекао да они нису плаћени зато што неће долазити у Хаг. Обрнуто је. Они неће долазити у Хаг зато што нису плаћени за свој посао, али ће наставити да помажу моју одбрану у оној мери колико то могу да раде у свом слободном времену.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду. Видим да овде постоји један важан проблем. Последњи пут када смо се видели говорило се о питању транспорта ваше документације до суднице. Ви сте предвидели да, када ваши сурадници дођу по документе, они ће их превозити. Но, ако не постоје ваши сурадници, односно ако нису овде, онда их они нити не могу транспорирати. Како ћемо решити тај проблем? Јер 4. децембра, ако ви дођете са десет или дванаест свезака докумената, тко ће то транспорирати, будући да ваши сурадници неће бити овде?

Проф. др Војислав Шешељ: Тај проблем треба да реши секретаријат. Ви сте вероватно добили њихов поднесак од 30. августа, који је мени достављен 7. септембра. Они ту говоре да је практично транспорт материјала немогућ, а ја мислим да је могућ уз мало добре воље секретаријата и холандске полиције. У комбију који мене транспортује увек има довољно места да се смести пун џак материјала. Као што видите, ја сам се већ снабдео и много већом актн-ташном него у овој претпретресној фази, а регистратори који ће ми бити потребни за унакрсно испитивање, наравно, морају бити достављени са мном. То ће неки трошак да представља за секретаријат, можда ће морати једног холандског полицајца више да плате, можда ће требати још двојицу судских стражара више да ангажују, али то је проблем који они морају да реше. Моји документи увек морају бити са мном и ако их неко поред мене везаног носи, тај ми мора бити на дохват руку, односно морам визуелно да пратим то ношење, да ми се неко не би умешао у документацију на недозвољен начин. То су проблеми које секретаријат врло лако и једноставно може да реши, ако не жели компликације. По овом поднеску секретаријата види се да су они хтели компликације. Овај поднесак је потписао Џон Хокин, заменик секретара. Они су хтели компликације, али ви их можете натерати да се компликације избегну. Ја не тражим ништа много и ништа немогуће.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Дакле, оно што ћу учинити јесте следеће. Ја ћу одржати са њима још један састанак како бих покушао изнаћи решење за овај проблем. Јер сада морам констатирати да ће ваши сурадници остати у Београду и ви ћете овде бити сами.

Хтио бих се вратити на нешто што сте малочас казали у вези са почетком суђења, будући да вас чуди чињеница да се почетак суђења односи на долазак првих сведока. У 6. глави Правилника говори се о поступку пред расправним већима. У првом делу и у другом делу говори се управо о опћим одредбама, као и о главној расправи. У правилу 82 говори се о заједничким, неодвојеним суђењима, у 83 о средствима ограничавања слобода, а у правилу 84 о уводном излагању. Прије почетка извођења доказа тужитеља свака од страна у поступку може изнети своју уводну реч. Дакле, господине Шешељ, ако се ослонимо на правило 84 у којем се говори о уводним излагањима и ако пређемо на правило 85, онда видимо да се овде говори о извођењу доказа.

Потпуно је јасно да се у другом делу говори о почетку суђења и по мојем мишљењу 30 дана је рок прије појављивања првих сведока. Ја то тако интерпретирам. Међутим, у Правилнику, то морам рећи, нема правила које одређује точан датум. Према томе, реч је о интерпретацији. Но, како се ви ослањате на националну праксу, поставља се питање када заправо почиње поступак. Дакле, почиње доласком првих сведока или уводном речи и тако даље. Но, почетак поступка није у

предрасправном поступку. Статусне конференције не чине сам поступак, поступак почиње уводним излагањем, након чега нормално следи појављивање сведока. То вам желим рећи иако је јасно да у Правилнику ништа о томе прецизно не стоји и због тога се ваља ослонити на други дио и на први дио главе 6, како би се видело какав поступак је предвиђен Правилником. Но, ништа ту не стоји о тој конкретној почетној точки. Нормално је да поступак доиста започиње у тренутку изношења уводне речи, након чега следи појављивање сведока. То је оно што сам вам желио казати у вези са оним што сте ви рекли.

Постоји још нешто важно што бих желио покренути, а то је питање превода ваше књиге. Ствари су се одвијале на следећи начин. Ви сте написали једну опсежну књигу на ћирилицу. Та књига је достављена тајништву ради превода, у складу са правима којима располажете. Служба за превођење је након тога путем тајништва мене обавестила о следећем проблему. Речено је да је немогуће превести тако опсежну књигу, и то стога што је потребно, стога што је предвиђено да једна особа преводи око четири странице дневно. Дакле, ако се суочите са књигом од више стотина страница, јасно вам је колико је времена потребно да би се та књига превела. Према ономе што ја овде видим, било би потребно око годину дана да једна особа преведе ту књигу. Ако имате преводитеља којег плаћате три до четири тисуће евра месечно, то би значило за овај суд да би морао платити тридесет до четрдесет тисућа евра како би се превело то дело. Дакле, та књига представља истински проблем.

Други проблем је следећи. Ја сам затражио превод садржаја и видео да у књизи постоје поглавља и главе које би могле бити важне за вашу одбрану. С обзиром на то, ја сам донео одлуку којом сам вас позвао да јасно кажете који одломци, односно странице књиге имају изравну важност за вашу одбрану. То је смисао ове одлуке. Упркос чињеници да би требало превести ову књигу, ја не знам како ћемо решити овај проблем. Након што је проведена истрага да би се утврдило да ли су на суду књиге већ превођене, утврђено је при том да су прије 2001. године преведене двије врло кратке књиге, а друге две књиге преведене су изван суда. Међутим, служба за превођење је ревидирала. Прије 2001. године, дакле, пре много година преведене су само двије врло кратке књиге и након тога књиге се више нису преводиле. Дакле, таква је ситуација. Мени је јасно да у вашој књизи постоје поглавља у која би суци морали добити увид и која ће вама користити током унакрсног испитивања.

Међутим, како решити овај проблем. Ви, што се вас тиче, можете дати на превод ту књигу или објавити је, било у Великој Британији, било у Сједињеним Државама или негде другде, у том случају имали бисмо превод на енглески те књиге. Но, осим ако је ви особно не преведете, а ви сте нам управо сада рекли да не можете дати ту књигу на превод, будући да немате за то довољно средстава, ми се суочавамо са овом ситуацијом. Дакле, господине Шешел, ту се суочавамо са логистичким проблемом. Овај суд нема на располагању таква средства. Служба за превођење може превести неке делове књиге, али ви морате идентифицирати који су то делови односно поглавља књиге. Не могу то ја учинити за вас јер према нашем систему, ја не могу интерферирати у вашу одбрану. Дакле, ако ви у својој књизи на пример кажете да поглавље под насловом „Велика Србија“ ваља превести, онда се то може затражити од тајништва. Прочитавши сажетак ваше књиге, чини ми се да се ваша књига односи на једно опсежно раздобље и то је највероватније врло занимљиво, но ја сам сигуран да су само одређена поглавља доиста важна за вашу одбрану. Но, на вама је донесете одлуку о тим поглављима. Мислим да та књига има више од 500 страница, према томе, то је доиста немогућ задатак. Господине Шешел, ја ћу вам сада дати реч и молим вас да ми кажете што је ваш предлог, како бисмо могли решити овај проблем.

Проф. др Војислав Шешел: Господине судијо, први пут када је секретаријат са мном разговарао о питањима доказних предмета одбране и њиховом благовременом превођењу, ја сам представника секретаријата обавестио да ћу имати укупно око 10.000 страна релевантних докумената које би требало превести. Од тих 10.000 страна две су књиге од по 1000 страна, а

остало су различити документи, од судских процеса непосредним извршиоцима одређених кривичних дела која се и мени приписују, до изјава и службених докумената који сведоче да лица којима су приписани одређени злочини нису добровољци Српске радикалне странке иза чијег слања на бојиште би могао ја стајати. Ја сам, дакле, доказне предмете, за разлику од Тужилаштва, свео на оне најнужније, најрелевантније.

Пошто сам овде оптужен за једно кривично дело које никада раније није постојало у међународној-кривично правној пракси, за кривично дело говора мржње, или начин извршења ратних злочина говором мржње, што је у суштини исто, ја сам дужан, ја сам заправо приморан да се од тога браним. Моја је теза да никада нисам примењивао говор мржње. Поред тога што оспоравам постојање таквог кривичног дела, књига „Римокатолички злочиначки пројекат вештачке хрватске нације“ доказује да су данашњи Хрвати заиста измишљена нација и да је немогућ говор мржње кроз доказивање да таква нација објективно не постоји. Данашњи Хрвати су настали од Срба којима је кроз векове наметано католичанство. Они и данас говоре српски језик, као што су муслимани настали од Срба којима је ислам на одређени начин наметнут у време турске окупације, и они говоре српски језик. Само се нама Србима десило да ти делови народа који промене веру под притиском постану припадници неке вештачке нације. Замислите сада један део Француза у вашој земљи да прими ислам и сада они кажу да нису више Французи по националности него су муслимани по националности. Ја кроз ту књигу доказујем чињеницу да ти национални и верски конвертити у дужем временском раздобљу редовно служе као инструмент у рукама српских непријатеља: Ватикана, Немачке, Аустроугарске, Турске, на крају Американаца и Европске уније и НАТО пакта. Они су увек нечији туђи инструмент против српског народа. Без целовите ове књиге, ја то нисам у стању адекватно да докажем.

Ја сам до сада објавио 101 књигу. Од те 101 књиге, ја се спремам да захтевам увршење у спис и превођење само две књиге. Једна је „Идеологија српског национализма“, у којој су концентрисани сви моји националистички идеолошки погледи. Тужилаштво је већ превело трећину те књиге по свом избору и мени доставило преводе, а ја тражим и оне друге две трећине. Још нисам поднео ту књигу, јер ако одбаците превођење ове књиге „Римокатолички злочиначки пројекат вештачке хрватске нације“ депласирано је да вам уопште више подносим било какве друге доказе одбране. Ја ћу овде остала документа користити при саслушању сведока. Да ли ћете их ви прихватити у спис или нећете, то је за мене ирелевантно. Јер се још до сада никада није десило да се унапред дисквалификују доказни предмети одбране као што сте ви то учинили у случају ове књиге. Зато сам тражио преиспитивање ваше одлуке.

Што се тиче превођења, ја не знам по којој се то методологији овде за цели радни дан преводе свега четири стране. Знам да је у мојој земљи то сасвим другачије. Знам да се могу ангажовати хонорарни преводиоци за много мањи новац него што се овде претерано плаћају, ко зна из којих разлога, нећу више у то да улазим. Наравно, ја ћу се бранити и ако се књига не преведе, али онда се неће преводити унапред ниједан документ одбране, јер их ја више нећу ни подносити, па ћемо имати такву ситуацију. Ја немам другог начина да на то одговорим.

Ви сте рекли да су до 2001. године преведене само две књиге, а да се после нису преводиле. Ја имам другачије податке. Знам да је својевремено превођена књига Симе Зарића у процесу шамачкој групи. Превођене су неке књиге и у другим процесима. А мени је Тужилаштво превело и послало две књиге Борисава Јовића које немају скоро никакве везе са овим предметом. Прва је књига „Последњи дани СФРЈ“, на око 500 страна, а друга је његова књига о Слободану Милошевићу, где он наставља свој унутарпартијски сукоб са Милошевићем јер га је Милошевић избацио из Социјалистичке партије. Те књиге су релевантне да се преведу и да ми се доставе, а књиге које су огледало моје комплетне идеологије нису релевантне. Немојте их онда преводити. А ево, преведене су ове. Преведени су уџбеници Војне академије, уџбеници Командно-штабне академије, уџбеници ратне школе или генералске школе. Превођени су уставни закони и тако даље.

А секретаријат одбија и ви одбијате да се преведе оно што ја сматрам изузетно релевантним. Ја не знам како је то могуће.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Ја ништа не одбијам, господине Шешел. Ви кажете – одбијате. Не, ја не одбијам. Проблем није у томе. Имате књигу од 1000 страница и спомињете и другу књигу. Управо је и интерес оваквих статусних конференција да можемо да утврдимо који су проблеми са којима смо суочени. Дакле, постоји и друга књига, која такође има 1000 страница. Ви кажете да је трећина већ преведена на захтев Тужилаштва, а остале су две трећине које нису преведене. И ви кажете да је та књига битна јер се у њој износе ваше идеје о националистичкој идеологији. Дакле, и та књига је значајна. Ја се слажем са вама да су обе књиге битне и наравно, да су преведене, свакако би било корисно да их имамо. Али проблем је у томе што, да би се то превело, потребно је да имамо средства за превод. Ви сте ми објаснили да у вашој одбрани има неких 10.000 страница, и ако сам добро схватио, 2000 страница су заправо ове две књиге, а 8000 страница су преостали документи. Ви сте спомињали и неке друге документе који су битни. Поменули сте пресуде које су донете против људи који су починили кривична дела, а ви оспоравате да су ти људи били у оквиру вашег покрета и тако даље. Наравно да је то све интересантно и било би потпуно нормално да и ти документи буду уврштени у спис. Међутим, питање које се поставља је следеће: да ли управа суда може да се суочи са преводом 10.000 страница. За сада, дат ми је одговор преводачке службе да то не може да се уради. Речено ми је да су уложили велике напоре да привремено ангажују преводиоце како би се превели сви ваши захтеви, као и да се на ваш језик преведу сви поднесци оптужбе, као и извештај вештака, како бисте имали те документе на располагању. Међутим, слушајући вас, стичем утисак да је тај део одбране можда био занемарен или недовољно примећен до сада.

Ја ћу ускоро одржати састанак са том службом и другим органима суда, како бих видео шта може да се уради како би ваша права била поштована. Међутим, будите уверени и понављам, никада ми није била намера да вам ускратим било које ваше право. Али ја, као и ви, као и госпођа тужилац, сви можемо бити суочени са проблемима којима нема лека и када смо суочени са таквим проблемом онда морамо пронаћи практична решења прагматичног приступа. Једно од решења би било да у тој књизи од 1000 страница, ви направите одабир поглавља која су посебно битна за вашу тезу одбране.

Господине Шешел, немојте заборавити, ја сам вам већ то рекао али морам и сада да вас подсетим на то, када судије на крају буду морале да донесу одлуку на основу доказа Тужилаштва и доказа одбране, судије ће изводити закључке ван разумне сумње и ти закључци ће се темељити пре свега на документима, на евентуално одломцима из књига, на основу онога што су рекли сведоци и на основу онога свега што је било речено током главног и унакрсног испитивања у судници и онда или ће се у фусноти позивати на вашу књигу или, уколико је то битно, конкретно ће бити наведено у самој пресуди. Међутим, оно што је најбитније, једино ви то можете нама рећи.

Ја не знам, јер ја нисам читао вашу књигу, ја знам само шта је у садржају те књиге. Ви сте нам у грубим цртама приказали своју тезу и кажете да је та књига корисна. Ја не кажем да то није релевантна књига, али како бисмо схватили у којој мери је релевантна потребно је да видимо шта сте написали и да добијемо превод. Без превода ви ћете бити суочени са потешкоћама када имате сведока или рецимо вештака како бисте онда оспорили речи сведока и унакрсно испитивали. Јер уколико књига није преведена, онда ће тужилац моћи да уложи приговор и рећи да Тужилаштво није упознато са тим параграфима јер немају превод на енглеском, а ја и моје колеге ћемо такође бити потпуно непознати са том књигом.

Ја ћу се поново обратити преводачкој служби и током претпретресне конференције, будући да она може и томе да послужи, рећи ћу вам шта је урађено, на шта се секретар суда обавезује и тако даље. Покушавам да пронађем решење које ће бити вама прихватљиво јер најгоре би било да помислите и на тренутак да покушавамо да вас спречимо да се браните. Ја сам то

безброј пута рекао и поновићу – никада није била моја намера да вас спречавам у одбрани и учинићу све што је могуће да након што се заврши овај поступак, ви будете у том тренутку уверени да сте имали на располагању све што сте могли да се браните и да сте били саслушани. Значи, ја ћу се поново позабавити овим питањем и обратићу се секретару и током претпретресне конференције вратићу се на ово питање јер чини ми се да је ово питање које повлачи са собом одређене последице, јер сте рекли да, будући да се ваша књига не преводи, онда нећете дати документа за електронску судницу. Да ли сте то урадили како би то била одмазда или како би показали да сте незадовољни ониме што се дешава, не знам. Али знајте, господине Шешељ, да када будете имали сведоке и када будете хтели да их унакрсно испитујете на темељу својих докумената, биће потребно да те ваше документе имамо на увид, па вам скрећем пажњу на то. Да, господине Шешељ.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, мени не пада ни на крај памети да проводим било какве мере одмазде а нисам ни у могућности. Ја бих можда радо примењивао одмазду да сам у могућности. Нисам у могућности. Ви овде држите целу ситуацију под својом контролом и ја се на то не жалим. Још 2003. године ја сам доставио Тужилаштву овде у судници, у овој или некој другој, донео сам у судницу, стражари су носили на својим рукама 80 мојих књига, првих издања. То су биле књиге у меком повезу и нешто уже од ових садашњих. Тужилаштво је имало скоро пет година да прочита све те књиге и да велике делове издвоји и достави као документе оптужбе. Ја сам, дакле, био максимално коректан. Нису морали да се труде да по Београду то траже, сâм сам им донео све до тада изашле моје књиге. И велики делови су преведени, имате их у списку доказних предмета, претпостављам да сте их већ добили на енглеском језику. То су моји интервјуи новинама, телевизијски дуели, скупштински говори, говори на политичким скуповима и тако даље.

Да сам малициозан, да имам злу намеру, ја бих инсистирао да се у целости све те књиге преводе, јер је Тужилаштво из њих вадило делове. Али ја нисам малициозан. Ја тражим само две темељне књиге да се преведу. То нису ни моји говори, ни телевизијски дуели, ни интервјуи ни било шта друго, то су књиге које сам својом руком написао и које готово у целости изражавају сву политичку идеологију коју заступам. Ви треба да, по мом мишљењу, поступате правично. А правично поступање не састоји се од процене какви су ресурси секретаријата него колико је Тужилаштво доставило докумената и колико је тих докумената превођено на енглески или нешто мало са енглеског на српски.

Ја сам веома скроман у односу на Тужилаштво, а имао бих право да инсистирам на истом обиму. Ја то не радим. Ја сам све свео на укупно 10.000 страна. Проблем је веома лако решив. Постоје веома озбиљне агенције које се баве превођењем. Ја сада напамет говорим, али једна страна превођења неке агенције у Београду кошта можда 10 или 20 евра, а можда није ни толико. Да је секретаријат поступао у доброј намери, он би се распитао где постоји најпогоднија агенција да тај превод обави и онда израчунао укупне трошкове. Ти преводи су професионални, а није моја дужност да их обезбеђујем него дужност секретаријата, а ваше је да процените да ли ја томе озбиљно приступам, са релевантним документима или су ти документи већ на први поглед нерелевантни.

Ове две књиге су већ на први поглед изузетно релевантне. Оне нису важне за унакрсно испитивање многих сведока оптужбе, али су важне за унакрсно испитивање вештака оптужбе, тужиочевих експерата, веома важне, а веома су и важне за извођење доказа одбране и саслушање појединих сведока одбране и вештака одбране. Без њих се не може сагледати целина, не може се проћи у суштину. Те две књиге су објашњење свих мојих говора и свих јавних наступа. На основу читања те две књиге унапред ћете знати који је исказ сведока оптужбе лажан, који није. Јер лажан је сваки који није конзистентан идеолошком уверењу које ја заступам у овим књигама. Моје идеолошко уверење је крајње националистичко и ја сам поносан што ме сматрају највећим живим

српским националистом, али није онако примитивно како то Тужилаштво покушава представити на основу многих лажних сведока, којима су сугерисали одговоре, лажне одговоре. Дакле, проблем је решив, једноставно решив уз добру вољу секретаријата, а да ли ћете га ви решити, сами одлучите. Ја, дакле, не примењујем мере одмазде, него сматрам потпуно апсурдним да вам дајем друге документе на превођење ако се два кључна не преведу.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, слушам вас и сада сам уочио још један нови проблем и замолио бих госпођу Дал да нам каже које је њено мишљење о томе. Говорили сте о вештацима који ће доћи и претпостављам да мислите на вештака Обершала, који је детаљно изучавао то што сте писали. Уколико он дође да сведочи, наравно да ћете моћи унакрсно да га испитујете. Како би се поштовала једнакост страна, ви имате сведока који ће оспорити речи вештака Тужилаштва и ваш властити вештак ће се позивати свакако на ту књигу. Стога, с обзиром на једнакост страна, како ће моћи да се повлаче паралеле између вас и Тужилаштва уколико овај важан проблем, а који се односи на ваше говоре, а о чему ће сведок Обершал сведочити, уколико ви не можете да предочите противдоказе. Госпођо Дал, у томе је проблем, интересује ме став Тужилаштва.

Тужилац Кристин Дал: Уколико се питање односи на превод, господин Шешељ је суочен са истом ситуацијом као и сваки други оптужени, а то је да он врши одабир доказа и сакупља доказе које ће предочити у своју одбрану и мора да их предочи на неком од радних језика суда. Ја се слажем да ће он можда желети да позове властитог вештака. Ми ћемо свакако саслушати тог сведока и прегледати материјал који ће бити у потпору тог сведочења и искористићемо наше право да унакрсно испитамо тог сведока као и његово мишљење.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, нећу сада залазити у вашу стратегију одбране, тако да не морате одговорити на оно што кажем, али претпостављам да ће та књига од 1000 страница која желите да се преведе, бити нешто на шта ће се позивати неки од ваших вештака. Реците ми које је ваше мишљење о томе.

Проф. др Војислав Шешељ: Сигурно ће се неки од вештака позивати на ту књигу, али две књиге ће бити основа мог испитивања у својству сведока. Ја сам вас обавестио да планирам велики део времена предвиђен за извођење доказа одбране да одвојим за моје испитивање. И главно испитивање, које би обављали правни саветници и унакрсно испитивање. Нема адекватне расправе о оптужбама за говор мржње без те две књиге, а и за питање удруженог злочиначког подухвата. Јер оно што је у те две књиге само је моја идеологија, а није идеологија ниједног другог прозваног учесника удруженог злочиначког подухвата са мном. Они су заступници контраидеологија, од комуниста па ко зна докле. Од комуниста па до пљачкаша банака. Ја морам да правим дистинкцију између себе, сопственог погледа на свет, сопствене идеологије, сопствених политичких циљева, сопствених ратних циљева, од оних људи које сте ми вештачки приписали као саучеснике, од којих су ми многи смртни непријатељи; од којих су неки покушали да ме ликвидирају.

Ја то морам на неки начин да урадим. У ствари не морам, ако ви не дозволите онда не морам ништа. Али ако хоћете једно објективно суђење, онда ми то морате омогућити. Ја не знам како другачије да то изведем. Јер ја немам шта да се браним тамо од неког силовања, од неког конкретног убиства, од неке пљачке, од неког рушења верског објекта. Нигде Тужилаштво не каже да сам био присутан када се то обављало, него каже Тужилаштво да су то неки други људи урадили, руковођени мојом идеологијом, мојим говорима или неким другим обликом мога понашања. Дакле, ја нећу да се бавим тамо ексхумацијама или доказима силовања. Морам да се бавим оним за шта сам оптужен. А овим двома књигама ја обарам и тезу да је могуће да сам у удруженом злочиначком подухвату са бившим министром одбране Вељком Кадијевићем, са начелником Генералштаба Благојем Ацићем, са шефом тајне полиције Јовицом Станишићем, са

бившим председником Слободаном Милошевићем и са многим другим људима. Како да то оповргнем ако ми не дозволите, ако ме онемогућите.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, 11. октобра поднели сте захтев да се преиспита одлука коју сам донео 24. септембра 2007. године, што значи да имам техничку могућност да одговорим. Међутим, Претресно веће које ће бити образовано такође треба да одговори. Ја не бих сада тражио од вас да употпуните свој захтев, а наравно, и Тужилаштво ће одговорити и да детаљније образложите да у својој књизи, у вашој књизи има параграфа, поглавља која су важна за вашу одбрану. Јер у свом поднеску, а господин Красић је написао поднесак, на површан начин се говори о релевантности за вашу одбрану. Можда би требало заправо да детаљније о томе говорите како би Претресно веће могло да секретару да налог да се обави превод, јер то се тиче суштине основе ваше одбране. Молим да о томе разговарате са господином Красићем, а ја ћу сада разговарати са секретаром, како бисмо испитали овај проблем. За сада нећу доносити одлуку будући да сматрам да и моје колеге судије треба са мном да донесу ту одлуку. Тужилац, наравно, треба да одговори такође на ваш поднесак, али ви сада имате могућност да употпуните свој захтев и да наведете конкретне примере као што сте малочас учинили, тако да ће Претресно веће онда моћи, уколико сматра, али ја не могу сада да говорим у име својих колега, али уколико судије буду сматрале да књига треба да се преведе, онда Претресно веће има могућност да наложи превод књиге. То је све што могу за сада да вам кажем. Но понављам да нико не покушава да вас спречава у вашој одбрани.

А сада бих прешао на један други проблем, који ћу покушати да решим уколико је могуће. Ви сте малочас указали на тај проблем, а то је проблем правила 68 и обелодањивања докумената. Последњи пут сте нам рекли, али мислим и да бисте данас исто рекли, а то је да имате у свом поседу документ Тужилаштва који каже да има 207.000 докумената ослобађајуће природе, који тиме онда потпадају под правило 68 Правилника. Да видимо о чему се ради. Правило 68 Правилника, а које је у више наврата мењано, усвојено је 11. фебруара 1994. године, преиспитано је 30. јануара 1995, затим је измењено 12. јула 2001, затим поново 12. децембра 2002, односно 2003. и поново мењано 28. јула 2004. године. У њему се налазе два важна пасуса, пасус (и) и (ии). Под (и) каже се да ће тужитељ што је прије могуће одбрани обелоданити све материјале који по његовим стварним сазнањима могу упућивати на невиност односно ублажити кривицу оптуженог или утицати на веродостојност доказа оптужбе. Дакле, то је потпуно јасно. Под (ии) у следећем параграфу стоји следеће: Не доводећи у питање одредбе става (и), тужитељ ће одбрани доставити у електронском облику збирке релевантног материјала у свом поседу, заједно са одговарајућим рачунарским програмом, како би одбрана могла електронски претраживати те збирке. Дакле, правилник је овде потпуно јасан: све што је ослобађајућег карактера или све што може ублажити оптужницу вама мора бити обелодањено, и то на вашем језику. То је довело и до последње измене која је учињена 28. јула 2004. године. Два месеца након измене правила, дакле 30. септембра 2004. године, у вези са електронским обелодањивањем, тужитељ који се бавио овим предметом, госпођа Уерц-Рецлаф послала је вашем додељеном одвјетнику Ван дер Спулу једно писмо у ком каже да постоји седам ЦД ромова и четири ДВД-а на којима се налазе материјали који би могли бити ослобађајућег карактера. У том писму се наводи правило 68. Међутим, не спомињу се нити (и) нити (ии). И ту је дошло до грешке. У том писму које је било достављено вашем одвјетнику а са којим ви нисте имали никакав однос, наводи се у вези са четири ДВД-а у којима постоји и програм претраживања, тамо се говори о Петој војној области, о Деветом книнском корпусу, о капетану Драгану, о генералу Рашети, о КОС-у, о Мартићевој полицији, о Поморској војној области, о полицији САО Крајине, о „Белим орловима“, српским добровољцима, о ВРС. Дакле, то је оно што је примио ваш тадашњи одвјетник. А што се тиче седам ЦД ромова, они се баве армијом БиХ, Министарством одбране, Министарством унутрашњих послова, „Зеленим береткама“, „Зенгама“, хрватском војском, МУП-ом и хрватском полицијом, јединицама ХОС-а и милицијом. Од тог тренутка ово питање није формално решено.

Ви говорите о 207.000 докумената које желите имати на располагању. Ја сам прије више месеци донео одлуку у којој сам навео кључне речи за госпођу Дал, дакле тужитељицу, које ће јој омогућити да претражи ових 207.000 докумената који улазе под одредбу под (и). Госпођа Дал нам је рекла да је она апсолутно спремна извршити то претраживање и да ће вама доставити резултате, наравно, уколико ви наведете кључне речи по којима би она требала претраживати те документе. Дакле, сада се налазимо у тој фази. Но, 30. септембра 2004. године, госпођа Дал је стигла касније, дакле она није за то одговорна, тужитељ, дакле, у то време, није чинио разлику између одредбе под (и) и (ии). Јер да је чинио ту разлику, он не би рекао да се на тим ДВД и ЦД ромовима налазе ослобађајући документи. Но, ја не могу у овом тренутку видети како би госпођа Дал односно тужитељ вама могао рећи који од тих докумената доиста потпадају под правило 68. Једино ако бисмо затражили од тужитеља да месецима чита тих 207.000 докумената и онда вама приопћи резултате и каже који од тих докумената би евентуално могли бити ослобађајућег карактера за вас. Дакле, то је питање које се сада поставља.

Што да учинимо? Како ћемо решити то питање током идућих тједана или месеци? Тужитељ би могао наставити покушавати претраживати те документе и онда их вама обелоданити. А друга могућност би била да ви доиста доставите неке кључне речи које би по вашем мишљењу вама могле помоћи, на пример „Бели орлови“ или неку другу кључну реч, како би тужитељ могао онда под тим кључним речима претраживати прикупљену документацију. Мени се чини да би то било прагматично решење. Ако погледате што стоји под (и), овај поступак сада траје већ пет година и мени се чини да, гледајући ту одредбу, немогуће је да тужитељ данас каже између тих 207.000 докумената који од докумената би вама могао бити од користи. Дакле, госпођо Дал, јесам ли ја тиме обухватио све што је садржано у том проблему и да тај проблем без ових средстава нико не може решити?

Тужилац Кристин Дал: Да, часни суде. Као прво, хтела бих исправити навод од 207.000 докумената. Ту је реч заправо о броју страница и то на основу ЕРН бројева. Реч је о 17.894 документа, и то је реч о документима који су пронађени на темељу неких врло једноставних појмова. На пример „поморска војна област“. Ја бих хтела нешто рећи о електронском обелодањивању документације. Обично одвјетници одбране траже више докумената, а не мање докумената и то у електронском облику, а не у верзији на папиру, и то на било којем језику, како би они особно, наоружани властитим знањем о релевантности и о предметном времену, могли претраживати те електронске збирке докумената. Дакле, тај начин достављања електронских збирки постојао је све до налога који је донесен овога лета, да би господину Шешељу ваљало достављати материјале искључиво у оквиру правила 86 (и), на папиру и на српском језику. Можда ће он желети сам тискати све те материјале, но свакако то не би смело бити нешто што би требало пасти на терет тужитеља. Дакле, материјали који су њему обелодањени по правилу 68 (и), то је учињено у складу са овим налогом од овога лета и сви материјали на које ми наиђемо њему се достављају у таквом облику.

Ово што је часни суд сада навео, ми смо то понудили господину Шешељу али он је то одбио. Дакле, ми смо сада пред самим почетком суђења, а он намерно одбија користити информације које се њему стављају на располагање и он инсистира на властитој интерпретацији Правилника. Ја не видим никакво конкретније решење. Тајништво је, као што сам већ раније рекла, понудило сва средства за тискање господину Шешељу. Ми смо доставили податке о тих 17.894 документа, они су сви наведени под својим регистарским бројевима и ако он жели радије то све скупа добити на папиру, што ја сматрам да ће њему знатно отежати посао, он има право то тражити, али на њему је да донесе ту одлуку.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду, ви сте дали овај одговор. Дакле, расправа се сада усредоточује на ових 17.894 документа, а не на 207.000 докумената, јер ту је заправо реч о 207.000 страница. Дакле, господине Шешељ, госпођа Дал нам каже да, од када је веће

донело своју одлуку да ваља обелодањивати само у складу са правилом 68 (и), да то Тужитељство и чини, а што се осталог тиче, тужитељица вам каже да ваља вршити електронско претраживање докумената. То бисте требали чинити или ви или ваши сурадници, како бисте точно утврдили што је релевантно. Дајем вам сада реч.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, институција тужиоца у овом предмету је трајна и мене уопште не интересују персоналне промене. То што је отишла Хилдегард Уерц-Рецлаф, што је отишао Данијел Саксон, што је госпођа Кристина Дал дошла, то је њихов проблем, они су за мене увек исто – Тужилаштво; заступници оптужбе за коју ја доказујем да је лажна и политичка. Госпођа Уерц-Рецлаф је признала да је Тужилаштво идентификовало 207.000 страна потенцијално ослобађајућих докумената.

Када се каже идентификовало потенцијално ослобађајуће документе, то се искључиво односи на правило 68.1. Правило 68.2. уопште не говори о идентификацији потенцијално ослобађајућих докумената, него говори о приступу збиркама докумената Тужилаштва, различитих докумената, од којих би можда неки могао бити потенцијално ослобађајући, али још ниједан није идентификован. То су две битно различите ствари и нема разлога за забуну. Оно што је Тужилаштво било када идентификовало као потенцијално ослобађајући документ, за мене је то заувек идентификовано. Све оно што сте ви набројали као садржај тих докумената изузетно је релевантно за моју одбрану, чак и војно-поморски сектор, јер је војно-поморски сектор учествовао у операцијама на копну. Ви имате овде пресуде адмиралима српским, односно адмиралима ЈНА због учешћа у копненим операцијама, а не поморским. Адмирал Јокић је осуђен због командовања копненим операцијама у Херцеговини, на дубровачком ратишту и тако даље.

Једна ме ствар изненађује. У већем броју пресуда, поготово пресуда жалбених већа овог трибунала, истакнуто је да је тужилац овог суда службеник међународне правде. Ја могу дати податке о тим пресудама, то вам може секретаријат зачас прибавити, службеник међународне правде који има две подједнако важне равноправне обавезе, да кривично гони осумњичене за ратне злочине и да проналази потенцијално ослобађајући материјал и благовремено га доставља оптуженом. Треба да захтевате од Тужилаштва да вам докажу да су за ових пет година идентично време, ресурсе, материјална средства и све остало употребили у проналажење потенцијално ослобађајућих докумената, као што су те ресурсе користили за моје кривично гоњење и прибављање доказа оптужбе. То треба да вас увере. Они вас ничим у то не уверавају, а упркос томе непрекидно беже од своје обавезе. Мени је Уерц-Рецлаф Хилдегард идентификовала 207.000 страна и ја тражим тих 207.000 страна јер је она написала да је то за мене потенцијално ослобађајући материјал. Ја се држим онога што је она написала. Дошао нови тужилац, каже нема појма о томе. И сада ја треба да жалим тужиоца што он нема времена да то чита. Ја га нимало не жалим. Ја инсистирам да то тужилац мора мени да достави, па макар и не читао, јер је то идентификовани материјал. А једини начин на који ми се то може доставити је на папиру и на српском језику. То што они нису урадили пуних пет година, то не сме бити мој проблем. То је њихов проблем. Ако ми не испоруче 207.000 страна потенцијално ослобађајућих докумената, ви сте онда мене ускратили за основно право одбране. Ја не могу да се браним без тих 207.000 страна, а не дозвољавам да се тај број смањи на 206.000 или 205.000 страна, јер је идентификовано 207.000 страна и на томе инсистирам.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо Дал, од одлуке која је донесена 7. јула 2007. године, колико сте докумената доставили на папиру господину Шешељу по правилу 68 (и)?

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, можете ли ми дати тренутак времена да видим, да потражим ту информацију.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Морамо направити паузу, даћете нам одговор након паузе, јер сада имамо паузу од 20 минута и наставићемо тада.

Молим да сви устану.

(пауза)

Устаните, молим.

Изволите сести.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Настављамо са заседањем. Остало нам је још отприлике један сат до завршетка данашњег заседања. Госпођо Дал, рекли сте да ћете нам дати број докумената које сте обелоданили господину Шешељу у складу са правилом 68. (и).

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, ми не водимо наш деловодник на такав начин. Могу рећи да смо доставили око три, односно да смо доставили неколико писама која су обухватила између једног до четрдесет докумената, дакле, ми смо господину Шешељу доставили око три тисуће докумената која може претраживати оним програмима који су му на располагању. Не могу вам рећи ништа више од тога, јер не водимо нашу евиденцију на други начин.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Дакле, господине Шешељ, госпођа Дал каже да је вама обелодањен одређени број докумената, и то у складу са начином претраживања електронским путем.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, ви сте ме питали колико смо текстова обелоданили од овог лета. Мој одговор се односи на раздобље од отприлике јуна 2007. године.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду, господине Шешељ, слажете ли се са овим што каже госпођа Дал?

Проф. др Војислав Шешељ: Не слажем се, господине судијо, јер госпођа Дал намерно и тенденциозно прави забуну по питању правила 68.1. и 68.2.

Она непрекидно понавља да су мени омогућили неку претрагу. Мене те претраге не интересују и желео бих да се заувек заврши расправа о претрагама. Само је делимично госпођа Дал у праву када је рекла да су ми од летос из Тужилаштва доставили између једног и четрдесет потенцијално ослобађајућих докумената. Па то између једног и четрдесет можда би се могло свести на двадесетак, а можда и мање. Ево ја знам по сећању, не могу вам рећи прецизан број, није сигурно било више од двадесет. Један је документ експерт одбране Мирослава Радића у суђењу вуковарској тројци. То је јавни документ.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, можемо ли замолити господина Шешеља да говори нешто тише јер не могу пратити превод с обзиром на јачину гласа коју користи господин Шешељ у судници.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Да, господине Шешељ, можете ли говорити мало тише.

Проф. др Војислав Шешељ: Заиста нема никаквог смисла, господине судијо, најбоље можда да ја уопште не говорим. Замислите неку судницу у свету где се оптужени или бранилац упозорава због јаког гласа. Где то постоји. То нигде у свету не постоји. То се само мени овде дешава у Хагу. Док сам сведочио као сведок одбране господина Милошевића...

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, проблем је у томе да док ми говоримо преводитељи преводе и између јачине гласа и преводитеља постоји проблем да се преводитеља прати. Дакле, то је оно што је речено. Јер на тај начин немогуће је истовремено слушати и вас и преводитеља. Све се одвија истовремено и зато вас молимо да мало тише

говорите како бисмо вас могли пратити, односно ваше речи. Дакле, враћам се поново на питање докумената.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, мој глас је некада јачи, некада слабији, у суштини је увек јак, јачи од гласова других људи. Ја се некада трудим да он буде тиши, некада нисам у стању, некада и заборавим да се трудим, али ако ће ме стално неко прекидати због тога, на шта ће онда ово личити. Ако је проблем у слушалицама, секретаријат треба да набави технолошки савршеније слушалице које ће изоловати оног ко држи те слушалице од свих вањских звукова осим онога који му се шаље преко слушалица.

То је ваљда решење. Мени је достављен један ослобађајући материјал експерта одбране Мирослава Радића у суђењу вуковарској тројци. То кажем онако како се колоквијално звао тај предмет, то је предмет Тужилац против Мркшића, Шљиванчанина и Радића. Надам се да ми то не замерате. И доставио ми је неколико докумената који се односе на Српску гарду Вука Драшковића. И још понешто, не могу све да набројим. Није било више од двадесет докумената. Дакле, истина је негде тамо на половини између онога што је рекла госпођа Дал, од један до четрдесет. Не знам тачно, заиста, колико их је било, нисам их бројао, али сам их све селекционисао и средιο. То је, дакле, занемарљива бројка у односу на тих неколико хиљада којима располаже Тужилаштво, које је претходница госпође Дал идентификовала као потенцијално ослобађајући материјал. За оптужбу је то потенцијално ослобађајући материјал, а ја сам тај који бира шта је заиста за мене релевантно и шта може бити ослобађајуће, а шта могу унапред да одбацам. А њихово је да ми све оно што помисле на тренутак да ми може било где користити у одбрани, доставе. То је њихова обавеза. Они не извршавају ту обавезу. Они, господине судијо, не испуњавају ни своју основну обавезу у погледу обелодањивања докумената оптужбе. Још ми нису све обелоданили. Још ту фали више стотина докумената. Неке су категорисали као документа са одложеним обелодањивањем, неке су покушали искључиво на енглеском језику да испоруче, а неких није уопште било него само њихова кошуљица са ознаком број 65 тер тај и тај. Ја сам то све педантно записивао и слао писма Тужилашству констатујући шта су ми послали, враћајући им назад сва документа на енглеском и посебно издвајајући документа која су искључиво била на енглеском. Они ни ту обавезу нису извршили до краја.

Ви се, претпостављам, сећате, господине судијо, да сте обавезали Тужилаштво да ми уз претпретресни поднесак оптужбе доставе превод дела другостепене пресуде у предмету Брђанин, у коме се на нови начин објашњава концепт удруженог злочиначког подухвата. Још ми то нису доставили. То је само један део те пресуде. А ја сада треба да одговорим на њихов претпретресни поднесак и дали сте ми крајњи рок 31. октобар, колико ме сећање служи. Како ја то да урадим? Они се стално позивају на предмет Брђанин, другостепену пресуду и на њихово тумачење концепта удруженог злочиначког подухвата, ја то немам на располагању а треба да се изјасним.

Видите, већ у више наврата вам показујем да они не обављају савесно свој посао. Не раде оно што је њихова дужност ни у погледу достављања докумената оптужбе ни у погледу достављања ослобађајућег материјала, ни у погледу извршавања судског налога. Тек јуче су почели, и то насумично, да ми обелодањују транскрипте сведочења одређених сведока у другим предметима. Два сведока у предмету Тужилац против Славка Докмановића, и једног сведока, да ли беше у предмету Шамачкој групи или негде другде, није ни битно. Тек су почели то да раде. А они морају море тих сведочења да преведу на српски и да ми обелодане на папиру. Када ће они то да ураде?

Постоји једна једина санкција коју ви можете према њима применити, а то је да им одбаците сваког потенцијалног сведока оптужбе за кога није компетиран сав пратећи материјал и готово. Не може ниједан сведок овде да сведочи ако се појављивао као сведок у другим предметима и ако мени нису достављени транскрипти његовог сведочења на српском језику, немогуће је да он овде сведочи. А Тужилаштво као да тога није свесно. Оно је имало много,

изгледа, посла са корумпираним адвокатима код којих све пролази. Код мене неће ништа да прође. Ја ћу се, фигуративно да се изразим, слепо држати процесних права.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, покушавам да остваримо одређени напредак у вези са овим питањем. Чини се да не видимо решење. Наравно, обелодањивање докумената се обављало са одређеним потешкоћама, будући да се то обелодањивање вршило без могућности да судија контролише обелодањивање докумената. Када вам госпођа Дал пошаље неке документе, ја апсолутно не знам шта вам је послала. Јер, у Правилнику ништа с тим у вези није предвиђено и многе судије не желе да се мешају у обелодањивање докумената између страна; тако да на потешкоће можемо да наиђемо тек на крају, односно да схватимо да има одређених проблема. Можда сам ја могао да тога постанем свестан будући да сам био члан Претресног већа број 2. Могао сам наићи на то писмо госпође Хилдегард Уерц-Рецлаф у којем сте обавештени да су вам послали четири ЦД-а и ДВД и да ће услед тога доћи до одређених потешкоћа, јер ви тада нисте желели да вас брани ваш адвокат, а одбили сте да примите ЦД и ДВД. Јер да су судије знале који је садржај тог писма, ја бих онда, да сам то видео, свакако видео у чему је проблем у вези са применом правила 68 (и). Обелодањивање између Тужилаштва и одбране се врши ван контроле судије и услед тога смо суочени са оваквим проблемима.

Сада под два. Када имамо адвоката браниоца, али то није ваш случај, али када имате браниоца, госпођа Дал је на то одлично указала малочас, правило је да тужилац браниоцу у електронском облику доставља документе, а онда бранилац врши претрагу и тражи оно што сматра да је интересантно и што потпада под правило 68 (и). Проблем је у томе да је ваше право да немате браниоца вама било потврђено тек у децембру прошле године, и требало је извесно време да схватимо да постоји одређени проблем са тих 207.000 страница. Проблем, дакле, постоји и још увек је нерешен. Малочас је госпођа Дал, господине Шешељ, цитирала два примера, односно навела је као пример предмет Брђанин, где за удружени злочиначки подухват за који се терети оптужницом, господин Шешељ жели да има пресуду на властитом језику и сматра да то потпада под правило 86(и). Желим да констатујем да му Тужилаштво није доставило пресуду Жалбеног већа. Ја ћу по властитом нахођењу навести још један пример. Изволите, желите ли нешто да кажете?

Тужилац Кристин Дал: Како бисмо олакшали превод меродавних правних текстова, ми смо поднели списак меродавних текстова где се наводе и одломци жалбене пресуде у предмету Брђанин. Ја сам знала да ће преводачкој служби бити потребно времена да преведе целокупну пресуду, али сам се постарала да господин Шешељ буде упознат са свим тим пасусима. И пасуси које смо навели су били пасуси који не потпадају под судску праксу Трибунала, или још увек треба да се преведу, али су наведени у нашем списку меродавних текстова и мислим да ће господин Шешељ ускоро добити превод.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду. Још нешто. Недавно је једно Претресно веће донело пресуду у предмету тројице из Вуковара, како се звао, и том пресудом је утврђено да није постојао удружени злочиначки подухват. То може бити интересантно за оптуженог. Да ли ће Тужилаштво њему доставити примерак те пресуде, будући да је Вуковар наведен у овој оптужници?

Тужилац Кристин Дал: Није наша обавеза да преведемо и обелодањујемо господину Шешељу пресуде Претресног већа. Ми смо као љубазност припремили списак меродавних текстова како бисмо што пре почели са суђењем и како бисмо избегли да дође до кашњења због чекања превода жалбених пресуда. Желела бих да кажем да теорија тог предмета и оптужени који су били повезани са војном структуром у том предмету, све то није повезано са овим предметом.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Враћам се на Вуковар јер нисте одговорили на оно што сам рекао. У оптужници у овом предмету спомиње се Вуковар. Када је реч о тројци из Вуковара, тврђено је да је постојао удружени злочиначки подухват, а Претресно веће је закључило да није постојао. То може бити интересантно за оптуженог у овом предмету. Зар не сматрате да на основу правила 68 (и) треба да му доставите и ту пресуду?

Тужилац Кристин Дал: Не.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду. Изволите, господине Шешел.

Проф. др Војислав Шешел: Господине судијо, ево ја први пут у животу морам да се сложим са заступником оптужбе. Пресуду Вуковарској тројци дужан је да ми под хитно достави секретаријат, а не оптужба. Али оптужба је дужна да ми достави део пресуде из предмета Брђанин јер сте ви издали такав налог. Ви сте службени налог издали да ми они то доставе. Када бисте им издали службени налог да ми доставе целу преведену пресуду Вуковарској тројци, Тужилаштво би и то морало да уради. Али није дужно да то уради по службеној дужности, дужан је секретаријат. А мени су, наравно, неопходне обе пресуде. Јер, ако није постојао удружени злочиначки подухват у Вуковару, откуд ја онда тамо. Када је ослобођен Вуковар, ја сам се затекао у Книну, то је више стотина километара удаљено. Ако нема удруженог злочиначког подухвата, онда нема ништа тамо, бар што се мене тиче. Та пресуда је неопходна. Или ћете издати налог секретаријату да ми је хитно достави или ћете обавезати Тужилаштво да то уради. Оно то није дужно да уради без вашег директног налога.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: На пар тренутака прећи ћемо на полузатворену седницу, јер бих желео да говорим о једној другој теми.

Секретар: Сада смо на јавној седници.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Прошли пут позвао сам стране да се састану надајући се да ће се постићи споразум о одређеним кривичним делима, тако да онда не би било потребно да се доводе сведоци који би сведочили о злочинима који су почињени, али чињеница да су се ти злочини одиграли не повлачи вашу личну одговорност, јер сте признали да нисте криви и сматрате да немате никакву одговорност за те злочине. Ја сам донео налог, чини се да се Тужилаштво сложило да дође до тог сусрета. Реците ми да ли је дошло до одређеног напретка или не. Господине Шешел?

Проф. др Војислав Шешел: Не, није дошло до сусрета. Ја сам изразио спремност под условом да присуствују моји правни саветници, кејс менаџер и пет истражитеља. Пет главних истражитеља, за сваку локацију по један. Ја сам спреман на тај разговор, спреман сам да тај разговор траје више дана и да у том разговору изнесем и одређену документацију која сведочи о неоснованости делова оптужнице.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо Дал, господин Шешел се сложио под условом да саветници буду присутни, као и координатор за предмет.

Тужилац Кристин Дал: Када је реч о претходној статусној конференцији, у записнику пише другачије. Ја сам од господина Шешела затражила да ми достави писмо где наводи теме о којима жели да говоримо и ко жели да буде присутан. Он је рекао да никада неће послати такво писмо и тиме су се ствари завршиле. Заиста је у неповољној позицији зато што нема заступника јер би се тражило да се обаве формалности које су предвиђене Правилником у погледу упозорења и званичног записа разговора. Уколико је господин Шешел, након што је упозорен, спреман да да неке изјаве, ми ћемо свакако саслушати шта има да нам каже и користити се тиме против њега како би му се изрекла осуђујућа пресуда.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешел, госпођа Дал каже најпре да сте требали да јој пошаљете писмо у коме наводите о чему сте спремни да разговарате са њом, а

под два, она вам каже да ће тај сусрет, уколико до тог сусрета дође, бити снимљен, јер је то важан сусрет и оно што бисте рекли током тог разговора са Тужилаштом, то ће се снимити и она каже да би то могло да буде коришћено против вас, дакле као доказ против вас. Шта можете да кажете на то?

Проф. др Војислав Шешел: Господине судијо, претпостављам да сте ви свесни да интерпретација госпође Дал није истинита. Ви сте налог издали након те статусне конференције, а ја сам на статусној конференцији рекао да сам спреман за разговор, да сам спреман за суочавање са заступницима оптужбе, али нисам изразио жељу. Немам ја никакву жељу. Ја не желим никада у животу да видим представнике овог Тужилаштва. Немам никаквих, дакле, жеља, али имам спремност, спреман сам да разговарам, да би се рационализовали ресурси, да би се евентуално уверило Тужилаштво колико је мањкава њихова оптужница, да би одустали од одређених делова, што би све поједноставило овај процес. И када им покажем та документа, на пример, да немам никакве везе ни са каквим злочиним у Херцеговини и да људи који су оптуживани за тамошње злочине немају никакве везе са мном, да им покажем да немам никакве везе са приписаним злочинима у Сарајеву, у Зворнику, у Вуковару, да им покажем да у Војводини није било никаквог напада на цивилно становништво а камо ли распрострањеног и систематског, могли би одустати од целе оптужнице. Наравно, да није политичких мотива за њено подизање и да иза те оптужнице не стоје неке западне силе из својих властитих интереса. Ја сам, дакле, на то спреман, али не молим, не тражим и немам никаквих жеља. Имам само услове. Мој је био услов да се цели разговор снима видео камером и да одмах по окончању разговора добијем снимак. То је био мој услов, ако се сећате, изречен на тој статусној конференцији. Јер само под тим условима ја сам спреман да разговарам: да се све снима и да буду присутни моји правни саветници и истражитељи. Наравно, да им секретаријат обезбеди путне трошкове. И немам ја шта да пишем тужиоцу поводом тога. На њему је иницијатива.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Видим да сте врло блиских ставова јер сте тражили да се то снимити, а госпођа Дал је то такође рекла. Значи, постоји споразум с тим у вези. Једино имамо проблем у погледу ваших сарадника из Београда, који, уколико дођу, треба да буде плаћен њихов пут као и њихове дневнице. Но, то је сада питање које се тиче финансирања одбране.

И под три, не сећам се, али можда је госпођа Дал савршено у праву, она је наводно рекла током протекле статусне конференције да је потребно да зна о чему ћете говорити током сусрета. Како би организовала сусрет, потребно је да зна о чему ће се говорити и очекивала је да ћете јој ви послати писмо у ком ћете навести теме. Ви сте их сада навели. Говорили сте о Војводини, говорили сте о Сарајеву, о Зворнику и тако даље. Можда би писмо, да сте га упутили госпођи Дал, њој помогло да конкретно зна о чему бисте говорили. Но, што се мене тиче, ја сам све урадио како би се стране, Тужилаштво и одбрана, сложиле, било о чињеницама, било о правним питањима и уколико постоји споразум између страна, да онда о томе обавестите веће.

Такође, рекао сам зашто је важно за обе стране да се такви сусрети одржавају и рекао сам да ме је искуство научило да се током једног поступка 80 посто времена посвети бази злочина, а 20 посто само правим, суштинским питањима, по мом мишљењу, а то је кривична одговорност. Ја бих желео да више времена проводимо бавећи се кривичном одговорношћу уколико постоји споразум у погледу чињеница попут пљачке и тако даље, дакле, свим оним оно што је, нажалост, саставни део таквих догађаја. У том случају суђење би било боље, јер бисмо много више времена провели бавећи се питањем кривичне одговорности. Зато сам донео тај налог. Још увек није касно, можете се још увек састати. На вама је да учините шта можете, али ја сам све учинио с тим у вези.

Изволите, госпођо Дал.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, имам два процедурална питања која бих желела да покренем. Господин Шешељ је поднео број 30328, то је консолидована верзија његове специјалне одбране и констатујем да на последње две странице, 9 и 10 превода он наводи да је Претресном већу и у два наша параграфа тражио правни лек. Поднесак није поднет како би се сматрао поднеском који је поднет већу, већ је заправо достављен само Тужилаштву. Мислим да секретар то треба да заведе како би веће онда могло да поступи по том поднеску. То је број 30328.

А под два, када је реч о другој измењеној и допуњеној оптужници, Претресно веће се сећа своје одлуке од 14. септембра. Остала су нека питања по којима је тужилац требало да поступи. Ми смо 28. септембра поднели обавест о испуњавању тих обавеза. Постоје четири питања која треба разрешити у погледу више параграфа и предложили смо у параграфу четири временски оквир за време када је оптужени био на челу Српског четничког покрета, а то је одговор на одлуку параграф 22. У параграфу 7 оптужнице наводе се злочини који су били предвидива последица покушаја оптуженог да трајно протера муслимане и Хрвате, како би се оформила држава у којој су Срби доминантни, о којој говори као о „Великој Србији“. Затим параграф 14: ту су извесна редиговања која је предложило Тужилаштво а веће је одбацило у параграфу 33. своје одлуке у погледу тврдње Тужилаштва да је постојала намера и да је оптужени био свестан опасности. Напослетку параграф 34. оптужнице: ту се говори о оптужбама пљачкања а ту се позивамо на одлуку од 14. септембра.

Желела сам да скренем пажњу већа на све то, јер смо тражили да се донесе налог којим се секретару налаже да се заведе друга измењена оптужница, а ми ћемо доставити одговарајуће додатке. Желела сам да се ова питања разреши. Јер, вашом одлуком је неколико ствари остало неразрешено, а Тужилаштво је направило своје изборе у складу са одлуком коју сте донели. Потребно је да ви још то потврдите.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Ми ћемо издати налог у погледу измена које сте ви донели након наше одлуке од 14. септембра ове године, током преосталих пола сата. Да, господине Шешељ.

Проф. др Војислав Шешељ: Ја бих прво одговорио овоме што је рекла госпођа Дал. Прво, свој консолидовани поднесак о посебном виду одбране ја сам насловио и Претресном већу и Тужилаштву и доставио секретаријату, а на секретаријату је било да направи копију и да један примерак достави судском већу, а други Тужилаштву, а не само Тужилаштву. По Правилнику, поднесци о посебној одбрани достављају се само Тужилаштву. У Правилнику нема обавезе да се то доставља судском већу. Ја сам овога пута насловио и судском већу сматрајући да је неопходно да и ви са тиме будете упознати, пошто се ради о вашем налогу да се направи такав поднесак.

Друго, ово о чему је говорила госпођа Дал показује њено апсолутно непознавање концепта Велике Србије. И када би прочитала у целости моје две књиге „Идеологија српског национализма“ и „Римокатолички злочиначки пројекат вештачке хрватске нације“, све би јој било јасно, па би вероватно од такве оптужбе и одустала. Јер, ја никада нисам водио политику протеривања Срба католика и Срба муслимана са територије замишљене Велике Србије, него политику националног освешћивања Срба католика и Срба муслимана који су иностраним шпекулацијама и махинацијама издвојени од националне матице и против ње окренути као инструменти туђих сила. Дакле, апсолутно једно непознавање, неспремност за процес, то показује госпођа Дал.

Ако ми дозволите, господине судијо, пре него што завршите ову статусну конференцију, ја бих имао још три питања да покренем.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Да.

Проф. др Војислав Шешељ: Проблем који је направило Тужилаштво протеклих дана вршећи притисак на потенцијалне сведоке одбране и захтевајући од њих да дођу на поновни

састанак са представницима Тужилаштва. Реч је о људима (...) сведока одбране и њихова имена се помињу у мојој кривичној пријави.

Тужилац Кристин Дал: Потребно је да транскрипт буде редигован.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Само тренутак, госпођо Дал, проблем је следећи. Господин Шешел је споменуо, али још увек имамо времена да донесем налог јер имамо 30 минута на располагању. Он каже да су то његови сведоци, а будући да каже да су његови сведоци, може јавно да их спомиње. Шта ви кажете, кажете да су то ваши сведоци?

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, било би непримерено да ја о заштићеним сведоцима говорим да ли су сведоци који су заштићени заиста људи које је споменуо господин Шешел. Ми смо то већ раније имали и ја нећу сада са њим играти игру где он спомиње неко име па онда жели да види да ли ми реагујемо. Ово је неутрално правило којим се штите сви сведоци.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Да. Господине Шешел, госпођа Дал има право. Ја ћу вам објаснити зашто. Она има своје сведоке о којима ви ништа не знате, зато што она има обавезу да вам обелодани њихова имена 30 дана пре почетка поступка. Ви имате такође своје сведоке. Можда су то исти људи, но то још не знамо и у овом тренутку када ви наведете неко име, та чињеница може представљати нарушавање заштите сведока. Јер можда је неко од тих сведока већ затражио неку заштиту. И због тога, молим вас, немојте наводити имена, реците господин X, Y или госпођа X, Y и на тај начин ћете нам знатно олакшати ствари. Дакле, ја ћу донети налог да се редигују та имена, јер је могуће да је реч о заштићеним сведоцима. Ја не могу сада не допустити ту могућност. И молим вас да се убудуће не користе имена. Господине Шешел, изволите.

Проф. др Војислав Шешел: Господине судијо, ја енергично протестујем против таквог вашег става. Ја сам поменуо имена потенцијалних сведока одбране која сам навео и у кривичној пријави. Не може на свако моје помињање имена потенцијалних сведока одбране госпођа Дал да скаче и да захтева редиговање транскрипта са претпоставком да је могуће да је реч о њиховим сведоцима. Молим вас да ме саслушате.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешел, ја се са вама слажем. Ви имате право наводити имена својих потенцијалних сведока. Ја се са тиме у потпуности слажем. Ја се ту вама не противим. Међутим, господине Шешел, могућа је ситуација да се без вашег знања, имена ваших потенцијалних сведока односе на неке сведоке тужитеља који можда већ уживају одређене мере заштите, а ви то не знате. У томе је проблем. Није реч о томе да се вас жели спречити да спомињете неке људе него се жели избећи ситуација у којој ви кажете како имате намеру довести 20, 30, 40 или 50 сведока, а међу њима се налазе неки људи који већ јесу сведоци тужитеља а ви то не знате. Да ли разумете у чему је проблем?

Проф. др Војислав Шешел: Разумем, господине судијо, али сасвим ми је неприхватљиво то ваше тумачење јер када ја поменем неко име, испада да ја не смем да поменем ниједно име, јер је могуће да се ради о неком заштићеном сведоку Тужилаштва чије ми име није обелодањено. Па ја ћу у току излагања своје одбране помињати разна имена.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Да. Управо тако. Оно што се може догодити је следеће. Тужитељ има своје истражитеље и ти истражитељи се састају са особама које су сведоци, које дају своје изјаве. Са ваше стране, ваши сурадници отишли су на терен и састајали се такође са сведоцима и можда су неки од њих већ раније били контактирани од стране тужитеља и можда су већ дали неке изјаве. Такође је могуће да неки од тих сведока вама нису казали да су већ дали изјаве. И ви бона фиде, ја се потпуно слажем са свиме што ви кажете, тражите своје сведоке и мени сада кажете – то ће бити господин X, Y или Z. Али, оно што ја данас не знам, можда су управо ти људи већ затражили неке мере заштите. О томе вам ја (...)

Тужилац Кристин Дал: (...) Увек можемо прећи на затворено заседање и на тај начин њега ништа неће спречавати да наводи та имена. Питање је само да ли он о таквим стварима може говорити на јавном заседању.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, мене брине искључиво заштита одређених сведока, без обзира је ли реч о вашим сведоцима или сведоцима тужитеља. Када ви спомињете имена, мени је драже да пређемо на полузатворено заседање и онда ако се види да та имена немају никакве везе са заштитним мерама, лако ћемо укинути тајност.

Господине тајниче, молим вас да пређемо на полузатворено заседање.

(затворена седница)

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Имамо још 13 минута на располагању.

Секретар: Сада смо на јавној седници.

Проф. др Војислав Шешељ: Мени је невероватно да се све ово дешава. Да ја не смем поменути ниједно име на јавној седници. Ни једно једино. Јер, чије год име поменем, од римског папе па надаље, може бити реч о заштићеном сведоку оптужбе.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Молим вас, почните испочетка јер нисмо добили превод.

Проф. др Војислав Шешељ: Мени је ово несхватљиво, просто неподношљиво, да не могу на јавној седници да поменем ничије име. Ни име римског папе, на крају крајева. Јер свако на овом свету може бити потенцијални заштићени сведок оптужбе против мене. А ја инсистирам на томе да могу да поменем свачије име осим ако ми је Тужилаштво благовремено рекло да је тај и тај именом и презименом заштићени сведок. А ја не смем да поменем име ниједног члана своје породице, ни свог пријатеља, никога. Ни својих правних саветника, можда су и њих урачунали у заштићене сведоке оптужбе. Ја могу да поменем свачије име све док ме оптужба не обавести да је тај и тај заштићени сведок. Чак могу још једну ствар: и када знам да је неко заштићени сведок и да ће да сведочи против мене за месец или два дана, а појави се претходни сведок оптужбе на јавној седници, имам право да га питам о понашању тог и тог човека, не помињући да је тај и тај човек заштићени сведок против мене, јер знам да се тако и тако понашао.

Господине судијо, ја не знам шта се ово дешава овде. Дакле, могу свачије име да поменем, а да не кажем да је заштићени сведок. Чак смем да поменем и име заштићеног сведока, само не смем да одајем ту његову улогу. Јер, ја могу поменути у другом контексту. Могу вам сутра рећи – тај и тај ми је претио тим и тим. Тај ме гађао каменом. И могу да кажем његово име, мада је он можда заштићени сведок оптужбе, али све док ја не кажем – тај и тај који је ми је претио каменом је заштићени сведок оптужбе, ја се нисам огрешио о Правилник. То ваљда налаже елементарна правничка логика. Ако ви мени забрањујете да било чије име поменем или да сваки пут када поменем нечије име морамо да идемо на затворену седницу, онда овај процес нема смисла. Онда ја нећу уопште да се браним.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Не. Само једно објашњење, господине Шешељ. Ви знате да постоји правило рока од 30 дана. Дакле, рецимо, од 4. децембра, дакле од првог сведока, то значи да ћете 4. новембра, за неколико дана, ви добити попис свих заштићених људи и од тог тренутка моћи ћете говорити о свим именима људи који нису заштићени. Ако су ваши истражитељи завршили са разговорима са сведоцима, ви током унакрсног испитивања можете рећи – господине, ви кажете то и то, али мој сведок, господин Х каже нешто друго.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, ја се, уз дужно поштовање, не слажем са овом интерпретацијом. Као прво, постоје одређени сведоци са одгодом обелодањивања, чија имена ће се обелоданити не одмах почетком суђења. А осим тога, неки сведоци због виктимизације којој су

били изложени, сведочиће искључиво под псеудонимом и с обзиром на природу навода против господина Шешеља, ми смо врло опрезни у вези са његовим идентифицирањем људи на јавном заседању.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Наравно, ви имате потпуно право. Постоји још једна категорија сведока. То су сведоци чија ће вам имена бити обелодањена 30 дана прије њиховог исказа. На пример, ако је неки сведок који ће сведочити почетком марта, ви ћете његово име обелодањено добити у фебруару. То је оно што је предвиђено правилима, правилом 75. Наравно, због тога ви не можете знати да ли су неки од тих људи заштићени или не. Ако случајно разоткријете једно такво име и ако тужитељ утврди да је реч о некоме ко је заштићен и чије ће име обелоданити тек 30 дана пре исказа тог сведока, онда ће тужитељ тражити редигирање његовог имена. Дакле, то су правила која се примењују. Дакле, тужитељица има право, но и ви имате право у смислу тога што кажете да ви имате право изговарати имена јер не можете знати јесу ли то заштићени сведоци или не, односно не знате јесу ли им загарантиране неке заштитне мере или не. Дакле, ситуација је комплицирана и зато вам и кажем: када је могуће, избегавајте спомињање имена. Међутим, ако желите навести неко име, једноставно затражите полузатворено заседање јер имате намеру говорити на пример о госпођи Х. Да ли с тим у вези постоје неки проблеми? Тужитељ каже да проблема нема, враћамо се на јавно заседање и ви можете најнормалније изговорити име.

Проф. др Војислав Шешељ: Ја на то имам право и у унакрсном испитивању таквих сведока користићу иста она средства која оптужба примењује у унакрсном испитивању сведока одбране, у свим предметима. Све ћу то користити. Научио сам добро шта је Џефри Најс радио са сведоцима одбране у предмету Милошевић, све сам напамет запамтио и све ћу то овде да вам демонстрирам у судници. А ви тако да теташите те лажне сведоке, неће вам то успети. Јер, сви сведоци оптужбе су лажни сведоци и то је основна теза моје одбране и не може ме нико спречити да то јавно кажем.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, нико не оспорава ваше право да кажете како су ти сведоци лажни. Нико то не оспорава. Међутим, госпођа Дал каже како ће овамо доћи људи који ће сведочити и ако ви унапред кажете да су господин Х, и госпођа У лажни сведоци, ви њих тиме пречите да кажу истину. Госпођа Дал, као и ви, жели да овамо дођу људи и кажу истину. Ако госпођа Дал сада каже да су сви сведоци господина Шешеља лажни сведоци, ви ћете бити први који ћете скочити на ноге и протестирати против тога. Према томе, постоје сведоци који ће доћи овамо, ми у овом тренутку не знамо хоће ли они говорити истину. Они ће дати своју изјаву, госпођа Дал ће постављати питања у главном испитивању, ви ћете унакрсно испитивати, суци ће испитивати. Дакле, таква је процедура.

Морамо сада стати јер је за 15 минута 14 сати, након нас ће уследити један други поступак у овој судници. Још увек нека питања нису разрешена. Предрасправна конференција требала би се одржати 6. новембра, у уторак и том приликом ћемо наставити дискусију о тим питањима.

Молим да сви устану.